פרייז 25 גראָשען XIV-טער יאָהרגאַנג „Nałeżytość pocztowa uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" 17 (662) היינט 10 זייטען

Radom, dnia 23 Kwietnia 1937 r.

ראַדאָם, פרייטאָג י״ב אייר תרצ״ז

טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

פּאַראָווע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7
פיליעס: זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטאַ 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

דערמיט זענען מיר מודיע וועגען דער 11-טער יאָהר-צייט פון

ר׳ איטשעלע בעקערמאַן ז״ל

וואָס פאַלט אויס דעם קומענדיגען דינסטאָג ט״ז אייר און וועגען דער יאָהר צייט פון פערשטאָרבענעם

חיים יונה נ. ע.

בן ר׳ פנחס בעקערמאַן

וואָס פאַלט אויס איבערמאָרגען זונטאָג י״ד אייר

עס ווערען אײַנגעאָרדענט **אזכרות** אין בײדע דערמאָנטע טעג אין שוהל און בית-המדרש 9 אין דערפריה.

די יודישע קהלה-פערוואַלטונג אין ראַדאָם.

עפענטליכע ווענדונג!

דערמיט ווענד איך זיך עפענטליך צום ה׳ **מאיר קאַפלאַן** אין ראַדאָם ער זאָל מיר ענטפערען, צי ער נעמט אָן דאָס חברים-געריכט צו וועלכן איך האָב איהם אין מיין בריעף ארויסגערופען.

אויב ער וועט מיר ניט ענטפערען וועל איך אַרויסטרעטען געריכטליך.

ש. צימערנאַט.

Jedynie **IDEAL JAWA**

z DZWONKIEM

jest prawdziwą opatentowaną domieszką do kawy z aromatem czekoladowym.

פרײַטאָג י״ט אײַר דעם 30.IV מאַי

פאַלט אויס די אכטע שמערצליכע יאָהר-צייט

פון אונזער געליבטען און אונפערגעסליכען

מאַן און פאָטער

נתן זיגמאַן ז״ל

אין דעם זעלבען טאָג 10 אזייגער פריה וועט פאָרקומען אויפ׳ן קבר אַנ׳הזכרה אויף וועלכער מיר פערבעטען קרובים, פריינד און באַקאַנטע

די טרויערענדע

פרוי און קינדער.

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײַ-ווײַסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער באַקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70

Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס׳האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פרובן און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער ארבייט.

ביליגע פרייזען! פינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפיצ. טעל. 70-19

פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטאַ 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

פלענער און פראיעקטען אויפצושטעלען א פאווילאן אדער ארויפציהען א צווייטען שטאק פאר די זקנים

אין לאקאל פון שניידער-צעך אויף חיטאלדרא 10 איז גערופען געווארען דורך די ה"ה מ. רובינשטיין און קוראווער א זיצונג פון דער פערוואלטונג פון בית-יתומים מיט פארשטעהער פון דער גמינע.

די זיצונג איז געוועזן געווידמעט דער פראגע פון אויפבויען א פאוויליאן פאר די זקנים, וועלכע זענען איינגעארדענט אין א הילצערנע געביידע, נעבען דעם גרויסען בנין פון בית יתומים. אויף דער זיצונג איז געווען א פראיעקט פון ה' אהרן מערין, אז די 75 דאלאר, וואס זענען געשיקט געווארען פון די ראדאמער לאנסלייט אין ניו-יארק, זאלען זיין דער אנהויב פון אזא זקנים-פאווילאן.

ה' קוראווער, וועלכער האט געפיהרט דעם פארזיץ, האט זיך אין זיין איינלייטונג'ס-ווארט געווענדעט צום פרעזעס פון דער גמינע ה' דען מיט אנ'אפעל, אז אזוי ווי ער האט ארויסגעוויזען אינטענסיוויטעט פארן שפיטאל, זאל ער זיך אויך אזוי פעראינטערעסירען מיט'ן גורל פון די זקנים און העלפען פערווירקליכען דעם פלאן פון א פאוויליאן. ה' קוראווער בעט ה' דען זאל ארויסזאגען זיין מיינונג און בעשאפען דערצו א געוויסען פלאן, אדער פראיעקט

אין זיין ענטפער ענטוויקעלט ה' דען א גאנצען פלאן ווי אזוי צו רעאליזירען א ענטשפרעכענדען מקום מנוחה פאר די אלטע לייט. ער איז אין דער מיינונג, אז ס'וואלט געווען ריכטיגער, וואס אנשטאט אויפבויען א פאוויליאן, זאל מען ארויפציהען א צווייטען שטאק אויף דער גרויסער, געמויערטער געביידע פון בית-יתומים. דאס איז, פערשטעהט זיך, פערבינדען מיט געלד און טאקע מיט א היבשע סומע. אבער דערצו איז דא אזא אויסוועג: דער רעליעף זאל געבען א פערזיכערונג, אז ער וועט במשך צוויי יאהר איבערשיקען 15 טויזענד זל. וועט ער אויס'פועל'ען אין דער וואיעוואודסטווא אנ'ערלויבניש צו בעקומען אין א רעגירונג'ס-באנק אזא בעטראג און די הלוואה פערזיכערען אויפן היפאטעק פון מושב-זקנים אויף די 40 טויזענד זל. וועלכע זענען היפאטעקאריש פון דער פונדאציע גאראנטירט אויס'ן פלאץ פון נארוטאוויטש גאס. די התחיבות פון רעליעף מוז אבער זיין אויף אזוי פיעל זיכער, אז ס'זאל נישט נאכהער געשעהן קיין סיבה, אז די היפאטעקען פון דער פונדאציע זאלען בלייבען אין דער צוקונפט בעלאסטעט מיט א חוב נישט צו בעצאהלען, פון וואס ס'קענען ארויסקומען ליציטאציעס.

די ה"ה קוראווער און רובינשטיין זענען אין דער מיינונג, אז מ'קאן רעכענען אויף 5 טויזענד זל. פון ראדאמער רעליעף אין אמעריקא אויף דעם צוועק. געווען א דעה, אז די זקנים זאלען ווערען איבערגעטראגען אין דער געמויערטער געביידע פון בית-יתומים, וואו עס געפונען זיך צוויי גרויסע שטובען אויף מאגאזינען.

ה' מרדכי לאנגער ערקלערט, אז די זקנים ווערען ניט זארגפעלטיג בעהאנדעלט, אז די קינדער פון בית-יתומים טראגען ניט קיין יודישע נעמען און ווערען ערצויגען אין א נישט יודישען גייסט. ער לעגט פאר פאר די 75 דאלאר צו אינסטאלירען קאנאליזאציע מ'זאל קענען די זקנים באדען. אין א אויפגערעגטען טאהן ענטפערט דעם ה' לאנגער ד"ר טאטאר, וועלכער ערקלערט אז די נעמען זענען ערשט ניט לאנג א דאנק די בעמיהונג פון ב"י-פערוואלטונג געטוישט געווארען אויף יודישע, און, אז די פארווורפען פון ה' לאנגער זענען ניט ריכטיג, ווייל די קינדער האבען א מלמד.

צום סוף ווערען אויס'ן פארשלאג פון ה' דען אנגענומען פאלגענדע בעשלוסן: 1) שאפען א קאמיסיע פון 6 פערזאן, צוויי פון דער ב"י-פערוואלטונג, צוויי פון דער פונדאציע און צוויי פון רעליעף-קאמיטעט. מיט דער די אויפגאבע צו בעזוכען דעם מושב-זקנים און צו געפונען א מעגליכקייט אויסצובעסערן זייער וואהנונג'ס-לאגע 2) בעטען דעם מאגיסטראט צו בעארבייטען א פלאן און קאסטאריסען פון צושטעלען א צווייטען שטאק, אדער פון א נייעם פאווילאן. 3) אויסווירקען א בעוויליגונג אין דער וואיעוואודסטווא, אז די פונדאציע זאל קענען געבען א היפאטעק-פערזיכערונג אויף אנ'הלוואה פון 10—15 טויזענד זל. 4) מאכען שריט וועגען אנ'הלוואה.

דערביי האט ה' דען ערקלערט, אז די גמינע קען דורכפיהרען קאנאליזאציע אויס'ן חשבון פון דער סובווענץ, וואס זי ערטיילט דער פונדאציע.

ווי מיר הערען האט די וואיעוואודסטווא מסכים געווען אויף אזא הלוואה.

עטליכע הונדערט ארבייטסלאזע אקופירט דעם מאגיסטראט.

דינסטאג זענען עטליכע הונדערט ארבייטסלאזע געקומען צום מאגיסטראט בכדי פארצושטעלען פאר'ן שטאדט-פרעזידענט זייער פערצווייפעלטע סיטואציע אין וועלכער זיי געפונען זיך מיט זייערע פאמיליעס אין רעזולטאט פון די לאנג אומזיסטע ערווארטונגען אויף ארבייט.

דער פרעזידענט האט פראפאנירט די פערזאמעלטע ארבייטער אויסצוקלייבען א דעלעגאציע, וועלכע זאל אבהאלטען א קאנפערענץ מיט איהם וועגען דעם ענין. די ארבייטסלאזע האבען אבגעווארפען די פראפאזיציע, פאדערענדיג, אז יעדער איינער פון זיי זאל פערזענליך האבען די מעגליכקייט פארצושטעלען זיין לאגע און אויסדריקען זיין וועהטאג. אויף אזא אופן ערלעדיגען די זאך, האט דער פרעזידענט נישט מסכים געווען.

די ארבייטסלאזע האבען דאן בעשלאסען צו אקופירען די געביידע פון מאגיסטראט. עס זענען אריין אינווייניג א צאהל פון 300 מאן וועלכע האבען פערנומען דעם זיצונג'ס-זאהל פון שטאדט-ראט און די קארידארען. צווישען די אקופירענדע האבען זיך געפונען א סך פרויען מיט קליינע קינדער אויף די הענד.

ביז די שפעטע איוענד-שעה'ען האבען די ארבייטסלאזע נישט פערלאזט דעם מאגיסטראט-בנין, האבענדיג בדעה דארט צו פערבלייבען ביינאכט. צוויי פרויען האבען גע'חלש'ט פון כוחות-ערשעפונג.

די שטימונג צווישען די ארבייטסלאזע איז געווען א רוהיגע.

אויף מיטוואך א גאנצען טאג זענען די ארבייטסלאזע געווען פערזאמעלט אין די מאגיסטראט-זאהלען, פארטזעצענדיק זייער אקופאציע אלס צייכען פון פראטעסט, וואס מען גיעט זיי נישט קיין ארבייט.

דעם זעלבען טאג איז געקומען צו די פערזאמעלטע ארבייטסלאזע אויפ'ן זאהל פון שטאדט-ראט, א דעלעגאציע פון דער קריסטליכער ארבייטער ארגאניזאציע, אין די פערזאנען פון גלח ד"ר ד"ר יאן קיבאר און מגר. מאריאן וויעזשכאלסקי, כדי צו ערקלערען די אקופירענדע, אז אלע נישט געהעריגע שריט, וועלכע זיי וואלטען אונטערגענומען צו פערטיידיגען זייערע גערעכטע פאדערונגען, וואלטן געקענט געבען נישט קיין גוטע רעזולטאטען. די זעלבע דעלעגאטען האבען פריהער אבגעהאלטען קאנפערענצען אין סטאראסטווא, אין דער שטאדט-פערוואלטונג און אין „פונדוש-פראצי", כדי די פראגע וואס גיכער צו ליקווידירען און נישט דערפירען די אקופירענדע ארבייטסלאזע צו פערצווייפעלטע אקטען.

די דעלעגאטען זענען רוהיג אויסגעהערט געווארען פון די פערזאמעלטע אין מאגיסטראט, וועלכע האבען דאך אונטערגעשטראכען זייער נישט בויגזאמע שטרעבונג אויסצודריקען זייער פערנומענע שטעלונג, אזש ביז דער מינוט, ווען זיי וועלען בעקומען א פערזיכערונג פון מאסגעבענדע פאקטארען צו קריגען ארבייט אין די נאהנסטע טעג.

נעכטען דאנערשטאג איז די אקופאציע פון די ארבייטסלאזע אין מאגיסטראט, איבערגעריסען געווארען. זיי האבען פערלאזט דעם מאגיסטראט-בנין און מ'האט זיי מעהר נישט געזעהן.

פאר דער געביידע פון „פונדוש-פראצי".

מיטוואך האט א גרופע ארבייטסלאזע זיך פערזאמעלט פאר'ן בנין פון „פונדוש-פראצי", פון וואנען זיי האבען זיך אוועקגעלאזט מיט שטיינער אין די הענד און אין די קעשענעס הינטער'ן מאגיסטראט מיט'ן צוועק איינצוארדנען דארט א מאניפעסטאציע. די זיכערהייט'ס-מאכט האט ארויסגעשיקט פאר'ן מאגיסטראט א גרעסערע אבטיילונג פאליציי, וועלכע זאל דערצו נישט דערלאזען. דער המון דעמאנסטראנטען איז געווארען פונאנדערגעשפרייט אין דאן איז ער צוריק צום לאקאל פון „פונדוש - פראצי", אויף מאלטשעווסקי. דא האבען צעהיצטע יחידים אנגעהויבען ווארפען שטיינער צו דער זייט פון דער פאליציי, אויסהאקענדיג כמעט אלע שויבען אין גאנצען לאקאל פון דער ביורא פאר ארבייטס-פערמיטלונג.

איינער פון די פאליציאנטען האט צום צוועק פון זעלבסט-פערטיידיגונג אויסגעשאסען פון א רעוואלווער, פון וואס ס'איז פערוואונדעט געווארען דער ארבייטער קוויעטניעווסקי. די ווונד איז געווען א שטערבליכע און קוויעטניעווסקי איז אין א פאר מינוט ארום געשטארבען אין פוילישען שפיטאל. ס'איז אנגעקומען א פלוטאן פאליציי אין שטאלענע העלמען, וועלכע האט צעטריבען דעם המון.

אנקלאגע אין דער סטאראסטווא געגען דער גמינע

צוליב פסח'דיגען בראנפען פאר דער חברה קדישה

אין דער סטאראסטווא האט מען זיך בעקלאגט אויף דער גמינע, אז זי האט געגעבען אויף פסח 800 זל. דער חברה-קדושה אויף יום-טוב'דיגען בראנפען, וואס די חברה האט דערנאך פונאנדערגעטיילט צווישען איהרע מיטגלידער און אויך מכבד געווען די גמינע בעאמטע און אפילו דעם פרעזעס, יעדען איינעם צו א פלעשעל כשר'ען שפירט אויף יום-טוב

געוואהר-ווערענדיג פון דער דאזיגער אנקלאגע, האט פרעזעס דען אנגעגעבען א ברייטערע ערקלערונג אין דער סטאראסטווא, אז קודם כל איז א ליגען דאס, אז די גמינע האט אסיגנירט 800 זל. בעת די דאזיגע סובסידיע פאר דער חברה קדישה בעטרעפט צוויי ביז דריי הונדערט זל. אויסער דעם איז דאס נישט קיין איבערשרייטונג. מחמת דאס איז א מנהג, איינגעפיהרט מכמה שנים אין אלע יודישע קהלות, און וועגענס בודזשעטען עס פיגורירען שטענדיג געוויסע פאזיציעס אויף סובסידיעס פאר דער חברה קדישה. דאס זעלבע איז אויך מיט דער ראדאמער גמינע, וועלכע שטעלט אריין יאהר-יעהרליך אין איהר בודזשעט אזא סובסידיע, וואס אין דער איינציגער שכר פאר דער חבירה קדישא פאר איהר האנאראווע טעטיגקייט.

אויפ'ן פערלאנג פון פרעזעס דען, צו וויסען ווער ס'האט די אנקלאגע אויף דער גמינע אנגעגעבען, כדי ער זאל קענען יענעם צו ציהען צו פעראנטווארטליכקייט פאר בייזוויליגע און נישט אכת'ע אינפארמאציעס, וועלכע האבען געהאט דעם צוועק צו קאמפראמיטירען די גמינע — נאך דער דאזיגער ביטע זיינע, איז איהם בעוויסט געווארען, אז דאס איז דער געוועזענער גמינע - סעקרעטאר שווארצבערג.

צוויי יאר-צייטען און צוויי אזכרות.

די קומענדיגע וואך פאלען אויס צוויי יאהר-צייטען פון די פערשטארבענע מיטגלידער פון דער ריהמפולער משפחה בעקערמאנס.

דינסטאג איז די 11-טע יאהר-צייט נאך ר' איכשעלע בעקערמאן ז"ל און זונטאג די יאהר-צייט פון חיים יונה בעקערמאן, דער זוהן פון בעקאנטען נדבן ה' פיאטר בעקערמאן.

מחמת דעם, וואס די פאמיליע בעקערמאן האט געשאנקען די גמינע 7 „שטעדט" אין שוהל און בית מדרש, איז אויף דעם יסוד געקומען צו א הסכם, אז אין די ביידע דערמאנטע יאהר-צייטען זאלען אבגעריכט ווערען אזכרות אין די ביידע בתי-תפילות.

וויכטיג פאר בעלעבאסטעס

דאס אונפערגלייכליכע ביכעל מיט די פארשריפטען פון ד"ר א. עטקער א. ג. „א גוטע הויז-ווירטין באקט אליין" איז צו בעקומען אין אלע קאלאניאל-געוועלבער, בוכהאנדלונגען און ביי די פערטרעטער פון דער פירמע עטקער. די פרייז איז פערקלענערט געווארען אויף 30 גראשען. דאס ביכעלע איז נישט צום אבשאצען, איבערהויפט, ווען עס דערנעהנטערט זיך די ערב יום-טוב-צייט, געבענדיג פיעל פארשריפטען אויף געבעקס א. ז. וו.

przy uporczywych
BÓLACH GŁOWY
stosuje się proszki
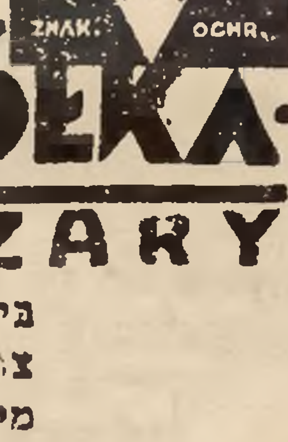

PSZCZÓŁKA

Kino CZARY
ביז זונטאג איינשליסלין!
צוויי שענע פילמען
מיט קלאר געבענע
NIE UFAJ
MĘŻCZYŹNIE
2. א סענסאציאנעלער פילם
NA STRAŻY
PRAWA

דער יקרות.

ווידער לעבען מיר איבער א יקרות־כוואליע. שיער נישט פון טאג צו טאג וואקסען די פרייזען אויף די סאמע נויטיגסטע לעבענס־מיטעל־פראדוקטען. פאר די יודישע און קריסטלעכע יום־טוב טעג האט זיך דער עולם, וועלכער אריענטירט זיך נישט אין הלכות עקאנאמיע, געטרייסט, אז דער שטייגענדער יקרות איז א פאריבערגייענדיקע ערשיינונג, אז ער איז ארויסגערופען א דאנק דער פאר־יום־טוב׳דיגער פארגרעסערטער נאכפראגע אויף אלערליי עס פראדוקטען, ווי דער שטייגער איז יאר־יעהרליך פאר די ימים־טובים. וואס אבער שטעלט זיך ארויס? אז נאך די ימים־טובים האבען זיך גאר די פרייזען אויף די דארפישע פראדוקטען א הויב געטון צוויי־דריי—און אפילו פיר־פאכיק.

א שרעק כאפט ארום נישט בלויז דעם ארימאן, נאר אפילו דעם מער־ווייניג באמיטעלטען מענטש. די פארדינסטען זענען נישט פארגרעסערט געווארען און אויב אזוי, איז דער יקרות פון עקאנאמישען שטאנדפונקט נישט בארעכטיקט.

וואו ליגן די סיבות פון דעם יקרות?

די מיינונגען זענען פערשידענע, יעדע צייטונג גיט־אן אנדערע סיבות. עס ווענדעט זיך, וועמענס קלאסען־אינטערעסען די צייטונג פארטרעט, דעם פאבריקאנטס, דעם ארבעטערס, אדער דעם לאנדווירטס. דער רוב פון דער פרעסע גיט־אן די יקרות־סיבה אלס פועל־יוצא פון דער פארטייערונג פון די אימפארטירטע רוי־שטאפען. אנדערע — צוליבן חשק צוריקצובאקומען די היזקות פון די קריזיס־יאהרען און נאך אנדערע מאכען עס גאר איינפאך — שפעקולאציע.

דער לעצטער מאטיוו איז דער באקוועמסטער. ווארן אויב דאס איז אנ׳אויפטו פון א הייפל שפעקולאנטען, איז אלץ מיט איינמאל פארענטפערט און מ׳דארף זיך נישט ברעכען דעם קאפ זוכענדיק די אמת׳דיקע סיבות פון דער ווילדער און מיט גארנישט בארעכטיקטער פרייזען־שטייגערונג. אגב, וועט דאך געוויס די רעגירונג היינט־מארגען זיך פעסט א נעם־טון צו דעם ביסעל שפעקולאנטען, זיי אומשעדלעך מאכען און אויס יקרות! איבערהויפט באנוצען זיך מיט דעם שפעקולאציע־ארגומענט די יודען־פיינט פון אלערליי לאגערען, וועלכע לאזען נישט אדורך קיין געלעגענהייט צום העצען געגען יודען, און וואס דארף מען א בעסערע געלעגענהייט, ווי א יקרות? דער שטאטישער עולם איז דענערווירט, אויפגערעגט, צורייצט, ער מוז יעדען טאג צאהלען טייערער פאר ברויט, פאר די קארטאפעל, ער האט נישט צו וועמען אויסצולאזען זיין כעס. דאן איז די ריכטיגע צייט אריינצוווארפען א ווערטל: שפעקולאנטען! און אויב שפעקולאנטען, קאן עס נישט זיין קיין אנדערע ווי יודען! און אפילו מען זאגט דאס נישט בפירוש, פארשטייט עס יעדער אליין, מיט׳ן איינענעם שכל. און אויב אזוי, איז דער שולדיגער אויסגעפונען! דאס איז דער יוד, וועלכער צוליב שפעקולאציע־צוועקען מאכט ער אזוי, הגם מען ווייסט נישט, ווי אזוי ער מאכט דאס — אז דער נאאיווער און גאט די „נשמה שולדיגער פויער זאל, נעבעך מוזען הויבען די פרייזען אויף זיינע פראדוקטען שיער נישט יעדען טאג. און אויב דער שולדיגער איז אויסגעפונען, ווערט לייכטער אויפן געמיט, מ׳דארף זיך נאר לייטיש א נעם־טון צום שונא, צום יוד, און דער אויפגעברויזטער פראטעסט קעגן יקרות וועט איינגעשטילט ווערען.

ס׳בלייבט נאך אפילו איבער א קלייגע פראגע: וואס האט פעפעס דער שפעקולאנט זיך א ווארף־געטון דווקא אויף די לאנד־פראדוקטען און דאס ערשט זייט א קורצער צייט?

ס׳ליגט אבער נישט אין דער טבע פון גראען מאסען־מענש זיך צו גריבלען אין פראגען. און אט טאקע אויף דעם דאזיגען אומשטאנד שטיצען זיך די נישט־געוויסענהאפטע אינפארמאטארען פון פראסטען עולם.

אויך די אנדערע מאטיוון פון דער געוואלדיגער פרייזען־שטייגערונג, הגם זיי האבען נישט קיין אנטיסעמיטישען אונטערשלאק, זענען אונפארשטענדלעך און באפרידיקען נישט. די פארטייערונג פון די אימפארטירטע רוי־שטאפען? נום. אבער וואס פאר א שייכות האט די פרייזען־שטייגערונג פון אויסלענדישע רוי־שטאפען מיט דער פרייזען־אויפשראפונג אויף פוטער, אייער, קארטאפעל א. ד. גל.?

אבער נעמען מיר דעם ארגומענט, אז דער יקרות איז אנשטאנען צוליב דעם חשק צוריקצובאקומען די היזקות פון די קריזיס־יאהרען. וואס האט זיך עפעס דער לאנדווירט מישב געווען ערשט איצט אנצונעמען זיך די היזקות פון פאר יאהרען צוריק? און וואו אייגענטליך איז די גרעניץ, וואו דער פויער וועט בלייבן שטיין און זיך זאגן: כהאב זיך שוין אנגענומען ס׳מייניקע?

אט אזוי מעהר, אדער ווייניגער זעהען אויס די מאטיוון פון דער נייער־יקרות כוואליע אין ליכט פון דער עלעמענטארער לאגיק. אגב, ס׳איז אבסאלוט איבעריק דאס גריבלען זיך אין די סיבות פון דעם יקרות. מיר ווייסען בלויז, אז די נארמאלע ענטוויקלונג פון ווירטשאפטליכען לעבן אין לאנד ווערט געשטערט דורך דער פרייזען־אויפשרויפונג; אז דער ארבעטער־לוין איז נישט געשטיגען פראפארציאנעל צו דער פרייזען־העכערונג אויף די לעבענסמיטעל־פראדוקטען, און א דאנק דער קאן זיך דער ארבעטער, דער בעל־מלאכה נישט דערלויבען איינצוקויפען זיך די נייטיגע מלבושים, שיך וועש וכדומה; אז ס׳לעבען פון נישט־באמיטעלטען שטאטישען איינוואוינער ווערט א דאנק דעם יקרות אומערטרעגליכער פון טאג צו טאג.

אויך די רעגירונג שטייט אויף דעם זעלבען שטאנדפונקט און איז צוגעטרעטען צו א קאמף מיט דעם יקרות, צוליב טעמים, וועלכע זענען פאר אונזער פשוטן, נישט־מיניסטארישען מוח אומפארשטענדלעך, באטראכט דער מיניסטארען־ראט די פרייזען־העכערונג פון לאנדווירטשאפטלעכע ארטיקלען פאר א פאזיטיווע ערשיינונג. די גאנצע אקציע קעגן דעם יקרות וועט זיך באגרעניצען בלויז אויף אינדוסטרי־ארטיקלען, דאגעגען וועט דער פויער זיינע ארטיקלען זיך מעגען הייסען געבען, וויפיל איהם וועט געפעלען, ער וועט נישט האבען איבער זיך קיין קאנטראלע, קיין שום פרייזען־רעגולירונג.

מיר קענען דאס פשט׳ל: אויב דער פויער וועט האבען געלט, וועט ער זיך איינקויפען אין שטאט פערשידענע ארטיקלען, וועט ממילא קומען צו אנ׳אויפבלי פון דער אינדוסטרי, פון האנדעל, א. אז. וו. דאס אבער וואלט געהאט זיין לאגישע בארעכטיגונג, אויב די אינדוסטרי־ארטיקלען וואלטען טייערער געווארען פראפארציאנעל צו די לאנדווירטשאפטלעכע פראדוקטען. וואו אבער איז דא די לאגיק, אויב דער שטאטישער איינוואוינער, דער פראדוצענט, האנדווערקער א. ד. גל. וועט מוזען צאהלען פאר די עס־פראדוקטען. אהן וועלכע מ׳קען זיך בשום אופן נישט באגיין, דריי און פיר־פאכע פרייזען קעגען די פארא־יאהריגע און פאר זיינע ארטיקלען ביים פויער וועט ער נישט טארען נעמען טייערער?

יעדענפאלס, וואסערע פארמען דער קאמף מיט׳ן יקרות זאל נישט אננעמען — איינס קאנען מיר מיט דער פולער זיכערקייט פעסטשטעלען: דער שטייגענדער יקרות אויף די פראדוקטען פון ערשטען געברויך איז פאר די שטאטישע איינוואוינער נישט גליאט אזוי זיך אנ־אומגעוואונשענע ערשיינונג, נאר א וויכטיגע לעבענס פראגע פון ערשט־ראנגיגער וויכטיגקייט.

עגא.

צוויי יונים מיט איין פנים...

דערציילט פון א בעווייבטען

פון י. אבערזשאנעק

איהר זעהט דאס רויטע בענדעל אויף מיין ערמעל? איהר מיינט, אז מ׳האט מיר געשטעלט פאקען? דאס האט מיין יודענע מיר אנגעטון. נישט צוליב קיין עין־הרע, גאר — כדי זי זאל מיך דערקענען, כדי זי זאל קיין טעות נישט האבען, זי זאל נישט געשטרויכעלט ווערען.

ווי אזוי קומט דאס? ווי אזוי דעקענט עס נישט א פרוי איהר אייגענעם ליבליכן מאן? סא הערט זשע אויס א מעשה, ווי אזוי איך האב אפגעלערנט א ווייב א מרשעת.

איך האב א ווייבעל, הייסט זי דבורה, איז זי דאס אמת׳ע שטיקעל סחורה. פאר דער חתונה איז זי געווען ווייך ווי פוטער נאר צו א מכה צו צילייגען. פאר מיר איז איהר גארנישט געווען צו טייער ס׳טעלערעל פון הימעל האט זי מיר געגעבן, האט מיך געגלעט און געצערטעלט פלעגט מיר קוקען אין די אויגען און מיך אבהיטען ווי אנ׳אתרוג׳ל. פאר דער חתונה איז זי געווען מיין מלאך, און נאך דער חתונה — מיין מלאך־המות. ס׳שטייט אפילו „ארבעים יום קודם יצירת הולד״,־פערציג טאג איידער דער מענש ווערט באשאפען רופט מען אויס אין הימעל „בת פלוני לפלוני״. נאר איך בין שיף איבערצייגט אז דאסמאל איז אויבן, אין הימעל, ביים אויסרופען די נעמען, געשעהען א טעות. א שרעקליכער טעות, ווארום מ׳האט געשפאנט א קאץ מיט אנ׳אינדיק: אנ׳אינדיק האלט זיך אין איין בלאזען. צוזאמען מיטן קידושין ־ רינגעל, האט זי אויך אנגעטון די הויזען, און וויל זי נישט אויסטון. זי גייט אין די הויזען, און איך בין א פאראבעק. זי האלט די לייצען און איך גיי אין שפאן. א יודענע א קאזאק, און איך ציטער פאר איר בליק. איר ווארט איז א געזעץ, און איך מוז בלינדערהייט אויספיהרען די געזעצען. שוין איינמאהל א סחורה — מיין ווייבעל דבורה!...

האט מען דאך א גרויסען גאט, וואס האט א השגחה איבערן קלענסטען ווערימעל. האט ער דאס מאל אויך געוויזען א נס, און מיין דבורה איז פלוצים געווארען אויס קאזאק, זי האט אליין אויסגעטון די הויזען, זי ווייסט נישט אויף וועלכער וועלט זי איז, איך בין געווארען אויסגעלייזט פון גלות, און אלץ צוליב א צופאל: צוליב מיין ברודער זרח.

ביי געלעגענהייט, וועל איך אייך פארשטעלען מיין ברודער זרח:

איך הייס ברוך, און מיין ברודער — זרח. זענען מיר ברוך און זרח א צווילינג. ביידע זעהען מיר אויס עהנליך, נישט צו דערקענען ווער ס׳איז ברוך און ווער זרח איך בין א געלער און זרח איז אויך א געלער. איך האב א פנים מיט פיגנעס און זרח האט אויך א פנים מיט פיגנעס. איך האב א נאז ווי א שופר און מיין ברודער זרח האט אויך אזא סקיווקע, איך האב א ששיקעל הויקער, און דאס נעמליכע צו הערען פון מיין ברודער זרח. איך בין א שטאמלדיגער, און מיין ברודער „זאוואדזשעט״ זיך אויך ביים רעדען. ביידע זענען מיר איין וואוקס, ביידע זעהען מיר גלייך אויס — נישט צו דערקענען.

קליינערהייט, ווען מיר זענען געווען יונגלעך אין דערהיים, האט די מאמע פון אונז נעהאט גרויסע צרות. בין איך געווען בייז אויף זרח׳ן, האב איך אויפגעגעסען מיין מיטאג און באלד דערנאך געקומען נאך אמאל און אויפגעגעסען זרח׳ס מיטאג. די מאמע האט נישט דערקענט, ווער ס׳איז ברוך און ווער זרח; האט זרח געהאט צו מיר א זשאל, האט ער געטוהן דאס אייגענע. האט דער רבי געזעהען זרח׳ן זיך גליטשען אויפן אייז, בין איך געווען דאס כפרה־הינדעל, ווייל ער האט נישט דערקענט. ווער ס׳איז ברוך און ווער זרח.

איצט, זעהען מיר אויך ביידע גלייך אויס. נישט מעגליך צו דערקענען, ווער ס׳איז ברוך און ווער זרח.

וועט איהר דאך פרעגען וואס פאר א סמיכות־הפרשות האט מיין ברודער זרח צו מיין ווייבעל דבורה? טא הערט־זשע אויס מיט קאפ:

דעם פערגאנגענעם פסח, איז צו מיר געקומען צופאהרן צו גאסט מיין ברודער זרח. ווי נאר ער איז געקומען איבער דער שוועל, האט איהם מיין ווייבעל בעגעגענט ביי דער טהיר:

— ביזט שוין דא!.. שלימזל!.. לג מאגע!..

האט מיין ברודער געשמייכעלט:

— פשעפראשאם, איך בין ניט ברוך — נאר זרח!..

האט זיך מיין יודענע פערשעמט און פערענטפערט זיך:

— פשעפראשאם ניימאצניפי, כ׳האב געהאט א טעות, כ׳האב געמיינט, אז דו ביזט ברוך...

האט זי זיך שטארק דערפרייט מיט

שמענדריקיזם אין ראדאם.

אויב מיר, אידען, האָבען אויסגעשטאַנען שרעקלעכע ליידען, מאַטעריעלע און מאָראַלישע, פון די פערשידענע נייע „איזמען", וועלכע האָבען זיך באַוויזען אויף דער קריסטליכע גאַס, ווי פאַשיזם, נאַציאָנאַל סאָציאַליזם, ראַסיזם, עטאַטיזם אַ. אז וו. אין אונז נאָך צוגעקומען אַן אייגענער „איזם", אַ אידישער, וועלכער מאַכט אַן וויסטע חורבנות אין אונזער גייסטיגען לעבען און פאַרוואַנדעלט דעם אַלטען גייסטרייכען אתה בחרתנו-פאָלק אין אַ קולטורלאָזע מינדערווערטיגע מענטשען-מאַסע. דער מין „איזם" איז אונז אַלעמען באַקאַנט — דאָס איז דער אַזוי גערופענער שמענדריקיזם.

שמענדריקיזם איז ניט קיין אידעע, ווייל דער עצם מהות פון שמענדריקיזם איז דאָס, וואָס ער איז אידעענלאָז. שמענדריקיזם איז אַ סיסטעם, וועלכער ווערט עקשנות־דיג און קאָנסעקווענט אַדורכגעפיהרט דורך זיינע אַנהענגער און פאַראַזיטירט אויף גייסט פון די יורישע מאַסען, אין אַ צייט פון אַלגעמיינער געזעלשאַפטליכער דעפּרעסיע.

דער נאָמען „שמענדריקיזם" אליין באַצייכענט אַ נישטיגען אינהאַלטלאָזען וועזן און אַזוי אינהאַלטלאָז און מינדערווערטיג זענען די טרעגער און אָנווענדער פון שמענדריקיזם. אין אַ פאַרקערטער פּראָפּאָרציע דערפון זענען די גייסטיגע פּאַרוויסטענישען, וועלכע זיי ברענגען אין דער יודישער גאַס.

די הויפּט-טרעגערין פון שמענדריקיזם אויף דער יודישער גאַס איז די „פאַננאַ שמענדריקובנאַ". ס'האָט אַ נדר געטוהן די פריילין שמענדריקובנאַ, אז זי זאָל פון איהר אָנגעפאַרבטען מויל קיין יודיש וואָרט ניט אַרויסברענגען און זי איז מקיים דעם נדר מיט דער זעלבער אויסגעהאַלטענקייט און עקשנות, ווי איהרע גאָטספאַרכטיגע באָבעס פלעגען אָפּהיטען יודישע מנהגים.

נישטיג און קליינקעפּעלדיג איז פאַננאַ שמרנדריקובנאַ און וויל ניט וויסען, אז מיר פערמאָגן אַ טויזענד-יעריגע קולטור און אַ גרויסע ליטעראַטור, אַן אַלטע און אַ נייע, געשריבען אין העברעאיש און יודיש.

געפאַלען און מינדערווערטיג אָהן אַ סימן פון אינערליכען שטאָלץ איז די פאַננאַ שמענדריקובנאַ, וועלכע שעמט זיך ניט צו רעדען מיט איהרע ברידער אין אַ פרעמדע שפּראַך, אין דער צייט ווען אַ גרויסע טייל פון פרעמדן פאָלק אין ווענעמס שפּראַך זי רעדט ווילען עס גאַרניט און קוקן אויף זייער מאַמע-לשון אין מויל פון יורישע טעכטער, ווי אויף אַן'אַנשיקעניש, פון וועלכע מען דאַרף זיך „באַפרייען".

עס איז אָבער אויך לעכערלעך די שטרעבונג פון דעם הערשענדען פאָלק צו „באַפרייען זיך קולטורעל" פון אַזאַ אַנשיקעניש, ווי די פאַננאַ שמענדריקובנאַ, ווייל אַ ליגען איז, אַז די פאַננאַ שמענדריקובנאַ דרינגט אַריין אין דער קולטור פון הערשנדן פאָלק. זי איז ניט באַווירקט פון די באַפליגעלטע רייד פון אַ מיצקעוויטש, סלאָוואַצקי אָדער קראַשינסקי. זי איז אויך ניט אַדורכגעדרונגען מיט די אידעען פון אַ זשעראָמסקי אָ. ד. גל. פאַננאַ שמענדריקובנאַ איז אידעעלאָז און קולטורלאָז. פון דער גאַנצער פרעמדער קולטור האָט זי בלויז געירשנט די ביסעל „גראַמאַטע", וועלכע זי ברענגט אַלס ביליגע מתנה. אין דער יודישע גאַס, אויסקרויבנדיג גאַנצע יודישע פאָלקסטיילען, זייער שפּראַך, און מאַכענדיג זיי קולטורלאָז און אידעעלאָז, ווי זי איז אליין...

דערמיט אליין איז נאָך די מיסיע פון אומווירדיגקייט און נישטיגקייט פון דער פאַננאַ שמענדריקובנאַ ניט פאַרענדיגט זי. די פאַננאַ שמענדריקובנאַ, האָט חתונה, חייעט אָן פירן אַן'אייגענע הויז און ווערט אַ „מאַדאַם שמענדריקאָוואַ".

סוקר.

מילא, ס'זאָל זיך אַזוי נישט טרעפען, ווי ס'טרעפט זיך.

אַ קאַמאָרניק איז אויך נאָר אַ מענש — קען מען אַמאָהל טאַקע ביי איהם אויך מאַכען אַ „זאַיענטשעלע" די מעשה האָט אויך געטראָפען ביי אונז: איין קאַמאָרניק האָט פערנומען די זאַכען ביים צווייטען אויף אַ ליציטאַציע.

אַז אין ראָדאָם זענען פאַראַן קאַמאָרניקעס — ווייסט מען; אַז קאַמאָרניקעס מאַכען „זאַיענטשעס" און פיהרען אויס על פי רוב ליציטאַציעס — דאָס איז אויך קיין סוד נישט. נאָר, אַז איין קאַמאָרניק, זאָל מאַכען אַ „זאַיענטשע" ביים צווייטען קאַמאָרניק — דאָס איז שוין אַ נייעס.

און טאַקע אַזאַ נייעס האָט פּאַסירט מיט צוויי ראַדאָמער קאָמאָרניקעס. אויף זשעראָמסקי 21 וואָהנט דער קאָמאָרניק ק. צו וועמען ס'איז געקומען מיט עטליכע טעג צוריק אין דער פּריוואַטער וואָהנונג, זיינער אַ קאָלעגע, אויך אַ קאָמאָרניק פון אַ צווייטען רעווער און אויסגעפיהרט ביי איהם אַ „זאַיענטשע" אויף די שטוב-זאַכען, וועלכע ער האָט אויפגעלאָדעוועט אויף אַ פיהר און אָפּגעפיהרט אין מאַגאַזין, וואו ס'וועט פאַרקומען די ליציטאַציע.

דער דאָזיגער טראָף האָט אַרויסגערופען אין שטאָדט אַן'אומגעוועהנליכע סענסאַציע.

אַ משעקאָווע זאַך, ווי אַזוי די פּראָפעסיאָנעלע ליציטאַנטען וועלען זיך פערקוקען אויף אָט דער „אָריגינעלער" ליציטאַציע, צי זיי וועלען האָבען חשק צו „יאַחיען" זיך דעמאָלט — צו זייער אויפקויפערישער מלאכה. ס'איז דאָך נישט קיין געוועהנליכער בשר ודם, וואָס נישט איינמאָהל ריכט ער זיך אויף אַזאַ וויזיט. דאָ האָט דאָך די מעשה געטראָפען מיט אַ קאָמאָרניק גופא, וואָס זייענדיק געזעצט איבער דעם, אַז אַנדערע זאָלען מקיים זיין זייערע פליכטען, איז אליין אַמאָהל נכשל געוואָרען.

איז טאַקע צווייפעלהאַפט, צי די אויפקויפער אויף ליציטאַציעס וועלען האָבען ס'האַרץ צו קומען אויף אַזאַ שטייגער ליציטאַציע.

מילא, ס'זאָל זיך אַזוי נישט טרעפען, ווי ס'טרעפט זיך. אַ קאָמאָרניק איז אויך נאָר אַ מענש; קען מען אַמאָהל טאַקע ביי איהם אויך מאַכען אַזאַ „זאַיענטשעלע". אַזאַ מעשה האָט אויך געטראָפען ביי אונז: איין קאָמאָרניק האָט פערנומען ביים צווייטען די זאַכען אויף ליציטאַציע.

באַקומען אויסצייכנונגען און אַ גאָלדענעם מעדאַל אויף די אויסשטעלונגען אין די גרעסטע שטעט פון אייראָפּע און אין תל אביב (ארץ-ישראל)

פאָדערט אין אַלע אַפּטייקען אַפּטייק-סקלאַדען פון פּאַר-פומעריעס

Fabryka Chemiczno - Kosmetyczna
„Pharmachemja" Bydgoszcz

דעם גאַסט, איהם געבעטען ווייטער און האָט זיך ניט געקענט אָפּוואונדערען ווי עהנליך ער איז צו מיר — יאַק יעדנאָ קראָפּלאָ וואָדאָ"!..

דאַ הויבט זיך אָן די ריכטיגע מעשה. מיט מיין ברודער זרח'ס קומען צו מיר אין שטוב אַריין, הויבט זיך אָן מיין דבורה'ס „טראַגעדיע": זי דערקענט ניט ווער ס'איז ברוך און ווער ס'איז זרח וואָס ס'זאָל מיר זיין איז איהם, און וואָס ס'זאָל איהם זיין איז מיר. און ס'איז ליהודים!

איך קום אַהיים שפּעט ביינאַכט באַגעגנט מיך מיין דבורה'לע — ווי תמיד אין אַזאַ פאַל — מיט דער קעהר-באַרשט אין דער האַנד. זעהענדיג דאָס „כלי-זין" זאָג איך מיט אַ שמייכעלע:

— האָסט אַ טעות שוועגערין, איך בין ניט ברוך נאָר זרח!...

האָט זי באַלד געלייגט דאָס געוועהר און זיך אַנטשולדיגט:

— פּשעפּראַשאַם ניימאַצניעי, כ'האָב געמיינט, אַז דו ביזט ברוך!..

האָט זיך מיין ברודער צוגעלייגט אויף דער קאַנאַפּע, האָט זיך מיין דבורה'לע צוגעכאַפּט צו זיינע הויזען אַ קוק-טוהן צי ס'העלט זיך עפּעס אין ביטעלע, האָט זיך מיין ברודער איבערוועקט און געזאָגט:

— דבורה'לע, דאָס בין איך זרח, דאָס זענען ניט ברוך'ס הויזען, נאָר מיינע...

האָט זיך דבורה פערוויטעלט און זיך אַנטשולדיגט:

— פּשעפּראַשאַם ניימאַצניעי, כ'האָב געמיינט, אַז דאָס זענען ברוך'ס הויזען...

די טעג באַגעגען איך אין גאַס אַ באַקאַנטע פרוי, רעדט מען וועגען דאָס, יענץ וכדומה, און צום סוף זאָפּראָשע איך זי אין קינאָ, זיצען מיר ביידע אין אַ ווינקעל און היות אין זאַהל איז געווען קיהל, האָבען מיר זיך צוגעטוליעט איינער צום אַנדערען. פּלוצים איז דער אַפּאַראַט קאַליע געוואָרען, אין זאַהל ווערט ליכטיג, און הערט מיין אומגליק, געבען מיר זיצט, טרעפט וועה? יאָ זי מיין דבורה. זי קוקט מיך אָן און איך מאַך מיך ניט זעהען: איהרע אויגען שפּיזען מיך אַדורך, ס'וואַרפט מיך ווי אין קדחת, ס'האַקט מיר אַ צאָהן אין אַ צאָהן, אַ היץ כאַפּט מיך אַרום, אַ שווייס שלאָגט מיר אַרויס, ווער ווייסט וואָס פאַר אַ יעמוד זי וועט מיר דאָ אויפשפּילען. מיין שכנ'טע פיהלט, אַז דאָ איז עפּעס געשעהען, פרעגט זי מיך:

— וואָס איז מיט אייך? איהר פיהלט זיך ניט גוט?

נו גיי, דערצייל איהר וואָס איז, אַז איך האָב פערלוירען ס'לשון. פּלוצים איז מיר אַדורכגעלאָפען אַ געדאַנק: מיין ברודער זרח!

איידער וואָס, ווען, איז זי שוין ביי מיר, קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין. זי קוקט אויף מיר און איך אויף איהר. דאָ האָט זי זיך „אָדריאַזשעט" און גיט מיך אַ פרעג:

— ב-ר-ו-ך?

— ע, זאָג איך — זרח!

האָט זי נאָך אַמאָהל אַ קוק געטוהן אויף מיר, און האָט זיך אַנטשולדיגט:

— פּשעפּראַשאַם ניימאַצניעי! כ'האָב געמיינט, אַז דו ביזט ברוך!...

איך קום אַהיים אַ מידער פון אַ גאַנצען טאָג אַרומלויפען אין גאַס, לייג איך מיך צו אַביסעל אָפּרוהען אויף דער קאָזעטע, פּלוצים פיהל איך אַ פרויען-הענטעל גלעט מיר די האָר, די גאָמבע, טוליעט זיך צו מיר, איך גיב אַ קוק, מיין דבורה.

— וואָס איז דאָס? עפּעס איז דאָס ניט איהר טבע מיך צו גלעטען, אַזוי טוליען זיך צו מיר. פערשטיי איך, אַז דאָ איז עפּעס אַ שטיקעל טעות. זאָג איך צו איהר:

— דבורה'לע, דאָס בין איך, ברוך!

— טפו זאָלסטו מיר ווערען!.. כ'האָב געמיינט, אַז דו ביזט זרח!..

די היינטיגע וואָך. ווי נאָר ס'האָט אַ שיין-געטוהן די זון, איז איהר — ווי תמיד אין דער צייט — געוואָרען „דושנע". זי האָט געעפענט דאָס פענסטער און זיך געלייגט נאָסע האַנטוכער צום קאָפּ. דאָס איז אַ פאָרשפּיעל צו דער זומער-וואָהנונג... איך קום אַהיים ליגט זי אויף דער קאַנאַפּע פערבינדען דעם קאָפּ און סטענקעט, פערשטיי איך דאָך מיט וואָס דאָס שמעקט, מאַך איך מיך נ'פּגר'ט, הי ניט מיך מיינט מען. זי סטענקעט און איך זינג מיר אונטער אַ זמר'ל, ווערט זי אין כעס און געהט אַרויס מיט לשון:

— אַ מאַן מ'שטיינסגעזאָגט! אַלע האָבען שוין געדונגען לעטניסקעס און ער ריהרט זיך ניט. איך קען דעם „וואָזדעך" ניט כאַפּען און ער זינגט זיך לידלעך וואָס אַרט איהם, אַז דאָס ווייב ווערט דערשטיקט און דערוואָרגען...

האָב איך דאָך פערשטאַנען, אַז דאָס מיינט זי מיך, אַז דאָס איז נאָר בלויז אַ הקדמה, אַז דאָס איז נאָר דאָס שיסערע און אַז באַלד וועט נאָכקומען דאָס געדעכטע, האָב איך איבערגעריסען איהר פאָרשפּיעל.

— אַוודאי איז אַנ'עוולה! פאַרוואָס דינגט ער ניט קיין לעטניסקע?

קוקט זי מיך אָן פון קאָפּ ביז פיס:

— ווער?

— נו ער, ברוך!

— און ווער ביזטו?

— איך? זרח!..

האָט זי זיך ענטשולדיגט:

פּשעפּראַשאַם ניימאַצניעי, כ'האָב געמיינט אַז דו ביזט ברוך!..

ווי נאָר זי האָט געהערט, אַז איך בין ניט ברוך נאָר זרח, האָט זי בליץ-שנעל אַראָפּגעכאַפּט דאָס האַנטוך פון קאָפּ האָט אויפגעהערט צו סטענקען, האָט צוריק פערמאַכט די פענסטער, ס'איז איהר שוין ניט געווען „דושנע"... איך האָב אָפּגעקוואָלען, בין געוואָרען ריק און פריים, האָב געדאַנקט און געלויבט גאָט, וואָס ער האָט מיר צוגעשיקט מיין ברודער זרח, וואָס לייזט מיך אויס פון אַלע צרות און אומגליקען.

איצט זעהט איר דאָס רויטע בענדעל אויף מיין ערמעל? דאָס האָט מיר מיין יודענע אָנגעטוהן, כדי זי זאָל דערקענען ווער ס'איז ברוך און ווער ס'איז זרח...

ראדאמער יודען פון א מאהל

טיפען, געשטאלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

גע-וואלד, יודען, מ'שחט אויף די אלטע שטאדט.

90

נאכדעם ווי ס'האט זיך פערענדיגט די דין-תורה און ס'איז ארויסגעגעבען געווארען א פסק, אז די יווארקער חסידים זענען גערעכט און, אז על פי דין קומט משה בונם'ען ער זאל פערגעמען דאס ארט פון ר' לייביש הערצקע — נאכן דאזיגען פסק-דין האט ראדאם איבערגעלעבט ממש טויט-שרעק.

די מעשה איז געווען אזוי:

דער צווייטער פערשפילטער קאנדידאט שאול וואס איז געווען משה בונם'ס קאנקורענט אויף לייביש הערצקע'ס פאסטען דערהערענדיג, אז ער האט ניט זוכה בדין געווען, איז ער געווארען שטארק דערשלאגען. ער האט נישט פראטעסטירט, זיך אפילו נישט געבייזערט און אויך קיין היין ווארט נישט גערעדט. נאר בלויז געקריגען מיט אמאהל א פאר גרויסע ארויסגעזעצטע אויגען וואס זענען געווארן צוויי מאהל אזוי גרויס ווי זיי זענען געווען. דאס פנים איז איהם געווארען בלאס און דערשראקען ווי ביי איינעם, וואס מ'האט איהם אנגעזאגט א שרעקליכע בשורה. שאול וואס איז שטענדיג געווען א קנאפער רעדער, איז איצט אינגאנצען געבליבען אהן לשון. בלויז די אויגען זיינע האבען גערעדט און זיינע צעטאנצטע שווארצע אפלען זענען געשפרינגען מורא-דיק שנעל אלע מאהל צו אנ'אנדערען פון די גערער חסידים, זיינע מליצים און פארטיידיגער, פרעגענדיג ביי יעדען פון זיי: איז טאקע אמת, כ'האב טאקע פערשפיעלט? פארוואס? ער האט אינגאנצען געציטערט ווי א בלאט אויף א בוים ווען א ווינד בלאזט דערויף. ער האט גישט איבערגעפרעגט זיינע חסידים, נאר בלויז געקוקט אויף זיי און זיי אדורכגענומען מיט זיין שארפען, צעפייערטען בליק, אז יענע האבען איהם אין פנים נישט געקענט קוקען און פערשעמט די קעפ אראפגעלאזט. זיי האבען געהאט אויף איהם גרויס רחמנות און חוץ דעם האט זיי וועה געטון, וואס די יווארקער חסידים האבען זיי גובר געווען. די גערער חסידים האבען זיך געפיהלט שטארק אנגעגריפט אויף זייער אמביציע. זיי האבען געשוויגען, אבער איינער פון זיי, דער שארפער מענדעל יהונתנ'ס, האט זיך נישט געקענט בעהערשען און געווארפען א הייס-אטהעמדיק ווארט צו זיינע חברים: ס'איז אנ' עווית-הדין. דער פסק איז נישט ערליך.

דאס האט ער געמיינט צוזאגען, אז דאס איז געווען א נקמה אויף די גערער חסידים וואס האבען תחילת געקלאפט און אויסגעדריקט זייער התנגדות געגען הרב כרייסמאן, וואס איז געקומען פון שטעטעל זשעליכאוו אהער אהן וואהלען, נאר אלס נאמינירטער פון דעמאלסדיקען רוסישען גובערנאטאר. ער האט דאס נישט ארויסגעזאגט, אבער די גערער האבען דאס אליין שוין פארשטאנען און זייערע קעפ האבען נאך טיפער געזונקען צו דער ערד.

מענדעל יהונתנ'ס האט געוואלט אויסשרייען זיין פראטעסט. אויף זיין שפיצינג האט געבריהט דאס ווארט „עווית-הדין", וואס ער האט געוואלט אפ, אט ארויסשליידערען ווי א פייערדיגע קויל. אבער די גערער האבען איהם צוריקגעהאלטען און מיט די הענד איהם פערשטעלט פאר'ן מויל, ווי זיי וואלטען איהם דאס ווארט פון די ליפען אבגעווישט און עס איינגעזאפט אין זייער הויט אריין.

אויך שאול האט א ווארף געטוהן מיט'ן קאפ: חלילה, מ'טאר אזוי נישט זאגען מסתם ברויך אזוי זיין. מ'טאר נישט מה-הר זיין אויף קיין פסק-דין. דער משפט איז אמת, נאר איך בין נישט ראוי ארויסצוגעהן זכה. נו, מילא זאל זיין משה בונם —

דאך זענען געווען די לעצטע ווערטער שאול'ענס, אלס איש תם און אויסטערליש אבגעהיטענער יוד, פערשטעט ער נישט דעם רמז פון מענדעל יהונתנ'ס. ער ווייסט נישט פון גאנצען קטרוג מצד די גערער חסידים געגען הרב טרייסטמאן, און ער נעמט אויף דעם פסק אלס כשר און ערליך. נישט מעהר ער ציטערט אינגאנצען. ער פיהלט ווי הענד און פיס ווארפען זיך ביי איהם. אין דער לינקער זייט, וואו ס'הארץ ליגט, שפרינגט עפעס ארום און ס'ריזעלט דארט א טיף-שפיצינער שטאך, וואס שלאגט אזש אין מוח אריין. אין קאפ ווערט פינסטער און באלד צופלאקערט זיך דארט א העליש פייער, וואס שלאגט פון זיך ארויס א מאדנע ליכטיגקייט, עהנליך צו א גאלד-צעשמאלצענע זון. אין א בלאהען טייך, אין שקיפה-צייט. שאולס אויגען ווערען ברייטער, גרעסער, ס'לויפען פון זיי שפיציגע בליקען ווי שפיזען, ווי ער וואלט דערזעהען א נייע און אנדערע וועלט. און אפשר קוקט ער אין יענעם מייך, וואו ער זעהט אבגעשפיגעלט מענטשען מיט די קעפ אראב און מיט די פיס קאפויער... דעם לעצטען בליק יווארפט ער צו די יווארקער חסידים. דער בליק איז א בייזער א צארענדיגער, וואס דריקט אויס ריהרענד - טראגיש זיין גאנצע אינערליכע אויפטרייסלונג. דער בליק מאהנט און פרעגט: וואס האט איהר געוואלט פון מיר?

און דער דאזינער בייזער, פראטעסטירענדיגער בליק איז זינט דעמאלט געבליבען פערגליווערט אויף שאול'ס פנים, אויף וועלכען ס'האט פריהער געריהט גוטסקייט און מילדקייט.

שאול איז געווארען נשתנה צורה. די מראה אויף זיין פנים איז פון בלייסקייט איבערגעגאנגען אין א טויטע ווייסקייט און אלע זענען געבליבען שטעהען דערשראקען, אזוי ווי אין אנבליק פון א לעבעדיקען מת. מ'האט גלייך דערקענט, אז מיט איהם איז עפעס געשעהן אונהיימליכס. מ'האט איהם געוואלט בערוהיגען, אבער ער האט זיך נישט געלאזט און זיך גענומען לויפען און גאס אריין אין מיטען דערנאכט. מ'האט איהם פערצוימט דעם וועג, אבער ער איז געווען שטארקער פון אלע. ער האט זיך פון אלע ארויסגעריסען און געלאפען ווי א שטורם אהיים, אויף דער אלטער שטאדט. דארט האט ער געכאפט א שארף, בליאסקעדיג מעסער, זיך דערין געשפיגעלט און גערעדט צו זיך: „ווי האבען מיך גע'שחט'עט אהן א מעסער. ניין, יאך בין יא גערעכט. זיי האבען גע'שחט'עט משיח'ן, אבער משיח לעבט. יאך בין משיח און מיט מיר איז די גערעכטיגקייט —

שאול איז ארומגעלאפען מיט'ן מעסער אין האנד איבער דער שטוב, ביז ער איז צו צו די בעטען פון חייב און קינדער און זיי אויפגעוועקט מיט א געשריי: מ'האט גע'שחט'עט משיח'ן אבער משיח לעבט.

ס'ווייב און קינדער, אויפכאפענדיג זיך פון שלאף און, דערזעהענדיג שטעהן איבער זיי איבערגעבויגען שאול'ען מיט א שארף בלאנקענדיג מעסער אין האנד, זענען ארויס פון די בעטען מיט א גע-וואלד. זייענדיג בעטויבט פון שלאף, האבען זיי ניט געהערט וואס ער רעדט און ניט געוויסט וואס דאס איז פלוצלינג געשעהען. זיי האבען אפילו ניט דערקענט, אז דאס איז דער טאטע זייערער. נאך זייענדיג אונטער דער שרעק און היפנאז פון פאנראמען האבען זיי געמיינט, אז די קאצאפען זענען שוין אריין אין שטאדט מיט מעסערס און אט זענען זיי שוין דא ביי זיי און שכוב. שאולס ווייב, צאטעלע איז הענדום פענדים אראב אין שוהל-גאס מיט אנ'עליארם: גע—וואלד, מען שחט אויף די אלטע שטאדט! גע—וואלד מ'שחט אויף די אלטע שטאדט! —

און פון אלע זייטען האט זיך אנגעהויבען א שיסעריי.

ראדאמער לעבען.

דאס

פאקטען בילדער און עפיזאדען.

אביחיל.

דער יוד מיט'ן פאטעפאן.

חען טאמאס עדיסאן האט מיט עטליכע יאהר צוריק אויסגעהויכט זיין נשמה, האבען אלע פייגעל אויף די דעכער, גענומען פייפען וועגען אונטערגאנג פון אלטמאדישען גראמאפאן. דער אויבענאן האט פערנומען דער פאטעפאן.

אין א סך ראדאמער הייזער, חאו א ראדיא איז געווען א יקר - המציאות האבען מענשען זיך בעגנוגענט מיט א פאטעפאן. עס איז גענוג געווען צו קויפען א פאטעפאן, פליטען פון די לעצטע שלאגערס - לידלעך, יאקטועלע טאנגאס און ביז שפעט אין דער נאכט אריין, האט מען זיך געקזיקט מיט די הייזעריגע טענער.

היינט איז דער פאטעפאן אריין אין דער שוסטער-גאס. ער האט אויסגעלייזט די קאטארינאזשעס און „בראדיאגאס". חאס פלעגען וואנדערן איבער די הויפען מיט די שווערע קאסטענס אויף די פלייצעס, מיט די שפיעל - פויגעל און פאפוגעס; חער נעדענקט נישט די „באיארעראס" און „טיטינאס" אין די הייסע זומערדיגע טעג, קינדער פלעגען נאכלויפען פון הויף צו הויף די „קאטארינאזשעס" חאס פלעגן אויספלעטען, ווער אשטיקעל זייף, חער א קעמעלע, אדער א פאר ספינקעס.

ביי די היינטיגע ישועות ונחמות איז דער „קאטארינאזש" אויך נעהאלפען געחארען.

עס שפאצירט זיך א יונגערמאן אויף דער רוויינסקא, וואפל און שוהל-גאס, מיט א פאטעפאן אנגעהאנגען אויף די פלייצעס. פאר יעדען קלייטעל און געחעלבעל שטעלט ער זיך אב מיט א צופרירענעם שמייכעל, לעגט אוועק א חאלוועלע פליטע פון די יודישע טעאטער-לידלעך און בעט א נדבה.

חייסע חברה'ניקעס בעגלייטען איהם אויף טריט און שריט, מען שפילט יודיש טעאטער אויף די גאסען...

עס איז פרייטאג בייטאג, דער הימעל איז אנגעכמורעט, א קליין רעגענדעל באנעצט די פליטע. „דער יוד מיט'ן פאטעפאן" געהט אריין אין א שפייזגעוועלב און דרעהט ביי דער קארבע:

„גוט וואך, גוטע וואך, א גוטע וואך"!

שטעהען מענשען און וואונדערען זיך: סטייטש, מיר האבען נאכניט שבת צו מאכען און דא שפילט מען שוין חעגען א נייע וואך. „דער יוד מיטן פאטעפאן" דרעהט איבער די פליטע: „לעבען, לעבט מען נאר איינמאהל אין דער וועלט"!..

אייפיגע פעדערס.

די געשיכטע מיט די „אייביגע פעדערס" איז פאנטאסטיש עהנליך צו דער פאר-געשיכטע מיט טעקעס.

אמאל האט מען געוואוסט, אז טעקעס טראגען נאר באנקירען מיט פולע פארטפעלען מיט וועקסלען, אדער מיניסטארען מיט וויכטיגע מלוכה-פאפירען. ווען מען חאלט איינגעפאלען, אז די טעקעס וועלען איבערגעהן אין „רשית הרבים" אז א יונגערמאן אין אבגעטראגענע מלבושים און איינגעטרעטענע שיך, א אינקאסענט פון „זוקף כפופים", אדער א כעמיקער פון פרעפאראטען צום פלע-

„דריי חדשים אהן טאָג-טעגליך ברויט"

„א בילדעל פון נויט אין דער ראדאמער אומגעגענד".

שולדיג אין דעם איז א ראדאמער יודישער פאבריקאנט.

איינער פון די בעאמטע פון די ראדאמער „אובעזפיעטשאלניע" איז געפאהרען אויף אנ'אמטליכע נסיעה אין די געגענטליכע ערטער פון ראדאמער קרייז, וואו ער האט זיך געברויכט אויפהאלטען 8 טעג. זייענדיג אין כלעוויסק, האט דער בעאמטער געהאט א גרויסע זארג מיט א נאכטלעגער, ניט קענענדיג בעקומען אין ערגיץ קיין בינטעל שטרוי אויף אויסצובעטען זיך. חוץ דעם האט ער אין משך פון 8 טעג ניט געהאט קיין ברויט אין זיין מויל, תייל די איינוואהנער פון כלעוויסק האבען שוין זינט דריי חדשים ניט געזעהן קיין ברויט פאר די אויגען.

אמאהל מיט יאהרען צוריק איז כלעוויסק געווען אין אלגעמיין א פערמעגליכער ישוב. ס'האבען דארט געארבעט אויף דער גאנצער פארע א פאר אייזען-גיסערייען און די א. ג. הוטע-אייזענס. די אינטערנעמונגען האבען בעשעפטיגט א גרויסע צאהל ארבייטער, וועלכע האבען געצויגען דערפון מיטלען פאר זייער חיונה. ס'איז געקומען א טרויעריגע צייט. די פאבריקען האבען אויפגעהערט צו בעוועגען זיך, די ווארשטאטען האבען זיך אבגעשטעלט, די קוימענס האבען אויפגעהערט צו רויכערען זיך און די מענשען האבען פערלוירען ס'ברויט און זייער היים. מ'האט געמוזט אויסוואנדערען און די ארבייטער האבען זיך אוועקגעלאזט קיין ראדאם זוכען פערדינסט. די קוואליפיצירטע פון זיי האבען בעקומען א גרעסערע צאהל בעשעפטיגונג אין ראדאמער אייזען-גיסערייען.

וועגען דעם אלעם דערציילט די היגע פוילישע פרעסע. אבער זי פערבינדט דאס מיט א קאמפאניע געגען דער יודישע פירמע רובינשטיין, די אייגענטימער פון דער אייזען-גיסעריי.

אז זי בעדויערט דעם גורל פון די דאזיגע ארבייטער, וואס מוזען זיין נעוונד אין אבשפארען פון זייערע פערדינסטען, כדי אהיים צושיקען א ביסעל געלד פאר זייערע קרובים אין כלעוויסק און רעריבער קענען זיי ניט אוועקלעגען א ביסעל געלד אויף דער שווארצע שעה ווען דער סעזאהן איז טויט און קיין ארבייט איז נישטא — דאס פערשטייען מיר. עס איז ווירקליך נישט פרעהליך צו הערען אזא גרוס, אז מענשען זעהען נישט קיין ברויט פאר די אויגען גאנצע מאנאטען, און, אז אפילו די וואס פארדינען שוין יא עפעס — מוזען זיי זיך טיילען מיט'ן ביסען פון מויל, לעבענדיק נאך דערצו אליין אין שווערע וואהנונגס-בעדינגונגען אין דער פרעמד, אבגעריסען פון דער היים. דאס אלץ רופט באמת ארויס א ריהרענד מיטגעפיהל. פונדעסטוועגען, אז מ'נעמט און מען בעשרייבט דאס אלץ מיט'ן צוועק, כדי ארויסצוטרעטען אין א שארפער פארם געגען א יודישן פאבריקאנט אין דער היינטיגער צייט — דאס איז שוין עטוואס אויספאלענד.

און עס מוזען ארויסרופען פערשידענע רעפלעקסען אזעלכע ווערטער וואס עס בענוצט די זעלבע פוילישע פרעסע אין ראדאם, אין צוזאמענהאנג מיט דער בעשרייבונג וועגען כלעוויסק, דהיינו:

„צום בעדויערען איז דא אין ראדאם א גרויסע גיסעריי-פאבריק, וואס איז דאס אייגענטום פון געוויסע רובינשטיינס, וועלכע ארדענט איין ביי זיך א דריי-חדשים'דיגען טויטען סעזאהן. כאטש די דאזיגע לאנגע צייט-אבשניט פון נישט טהעטיגקייט האט נישט אויפ'ן בליק קיין שום בעגרינדונג. אבער די ה"ה רובינשטיינס ווייסען פארוואס זיי טהוען דאס. די לאנגע הפסקה אין דער ארבייט איז אויסגערעכענט אבצונעמען ביי די ארבייטער די רעכט פון די געזעצליכע אורלאפען און דערפאר האבן הונדערט גיסעריי-ארבייטער פון כלעוויסק, וואס ארבייטען ביי די רובינשטיינס, קיין ברויט נישט אין מויל דריי חדשים. די דאזיגע טאקטיק פון די רובינשטיינס, וועלכע שאפט נויט אין א גאנצען ישוב, איז שטראפבאר און פערדינט עפענטליך געסטעמפעלט צו ווערען. מיר ווינדערען זיך, וואס ביז היינט פעראינטערעסירט זיך אזוי ווייניג דער ארבייטס-אינספעקטאר מיט דער דאזיגער פראגע, געבענדיג אזוי אפט א סיבה צו צווייפלען וועגען דער געוויסענהאפטער ערפילונג פון זיינע אמטליכע פליכטען".

מיט אט די שורות ענדיקט זיך די שילדערונג במעט אין דער פארם פון א רעפארטאזש מיט'ן שרייענדיגען קאפ אויף גאנצע 4 שפאלטען: „דריי חדשים אהן טעגליך ברויט" און מיט א נישט פיעל-קלענערען אונטער-קעפעל: „א בילדעל פון שרעקליכער נויט פון דער ראדאמער אומגעגענד". דער סוף פון ארטיקעל איז אלזא גענוג מרמז אויפ'ן אנהויב און ווייזט, אז די גאנצע נויט-בעשרייבונג איז געווען א פראלאג, צו צוקומען צום עיקר: רובינשטיינס, אז זיי זענען דאס די איינציגע שולדיגע, וואס א גאנצער ישוב הונגערט און זעהט נישט וואכען-לאנג קיין ברויט פאר די אויגען.

מיר ווילען דא נישט פערטיידיגען די רובינשטיינס. אבער עס לעגט זיך נישט אויפ'ן שכל, אז א פאבריק זאל מיוחד שאפען א טויטען-סעזאהן, דעמאלט, ווען ארבייט איז דא. אלענפאלס שרייבען אין אזא טאהן און מיט אזא צוגאנג אין דער היינטיגער צייט פון אנטי-יודישער שטימונג געגען יודישע פאבריקאנטען, רעגט אן צו פערשידענע מחשבות, וועלכע נויטיגען זיך נישט מ'זאל זיי ספעציעל ארויסזאגען...

מיט א שטיין אין קאפ א יודישען פערבייפאהרער.

דער היגער איינוואהנער הערש גאלדבערג איז געפאהרען געשעפטליך קיין קאזאנעוו. ווען די פיהר, אויף וועלכע גאלדבערג איז געפאהרען, האט זיך געפינען נעבען דארף קאבילאן, הינטער ראדאם, האט איהם עמיצער געווארפען א גרויסען שטיין אין קאפ אריין. גאלדבערג איז אראבגעפאלען פון דער פיהר מיט א צוקלאפטען שארבען. מ'האט אים א פערווונדעטען געבראכט אין פוילישען שפיטאל אריין, וואו מ'האט איהם אפערירט און ארויסגענומען א שטיקעל ביין.

אלס שטיין-ווארפער איז געווארען בעשולדיקט דער איינוואהנער פון קאבילאן יוזעף סאכא, וועלכער איז צוגעצויגען געווארען צו פעראנטווארטליכקייט און זיין פראצעס איז בעטראכט געווארען דורכ'ן היגען קרייז-געריכט.

דער בעשולדיקטער האט זיך נישט מודה געווען. ער האט געזאגט, אז ער ווייסט פון גארנישט, ווייל אין יענעם מאמענט ווען דער פארפאל איז געשעהן מיט גאלדבערגען, איז ער גראד געווען ביי זיך אין דער שטוב. ער האט געשטעלט עדות וועלכע האבען בעשטעטיגט זיין אליבי. אויף אזא אופן, איז סאכא אויפ'ן סמך פון די אליבי-עדות געווארען פרייגעשפראכען.

דער אויספיהרער פון איבערפאל אויף גאלדבערגען איז נישט געווארען ענטדעקט.

קרוב דריטהאלבען מיליאן אבשפאר-ביכלער.

יעדען חודש העכער 50 טויזענד נייע אינהאבער פון אבשפאר-ביכלעך און דורכשניטליך 8—10 מיליאן זל. נייע אבשפאר-וקלאדען — דאס איז זיכער פון איין זייט א בולט'ער בעווייז פון געזונדער שטרעבונג מצד די ברייטע געזעלשאפט שיכטען צו קלוגער קאפיטאליזאציע, און פון דער אנדערער זייט א בעשיינפערליכער סימן פון אונערשיטערטען צוטרוי, וועלכען די געזעלשאפט האט צו פ. ק. א.

די אויבענגעבראכטע ציפערען זענען דער דורכשניט אין וואוקס פון אפשפאר-דינסט פון פ. ק. א. פאר'ן ערשטען קווארטאל ה. י. די סומע פון איינשפאר-וקלאדען אין פ. ק. א. זענען אין דעם קווארטאל געוואקסען מיט העכער 25 מיליאן זל. און צום 1-טען אפריל דערגרייכט די אלגעמיינע סומע פון 689 מיליאן זל.

אבער נאך מעהר כאראקטעריסטיש איז דער כסדר'דיגער וואוקס פון נייע אינהאבער פון אבשפאר-ביכלעך, וועלכע האט היי-יאהר דערגרייכט רעקארד-ציפערן, נעמליך: יאנואר 53.445, פעברואר 56,907, מערץ 51,791, אזוי אז דעם 1-טען אפריל האט דער אלגעמיינער סכום אבשפאר-ביכלעך אין פ. ק. א. דערגרייכט 2,416,849

קארגע דריטהאלבען מיליאן אפשפאר-ביכלעך—דאס זענען אויסגעדריקט אין דער שפראך פון ציפערען יענע גרויסע מעלות, וואס פ. ק. א. פערזיכערט אירע קליענטען צוו. אנד. אין אבשפארונגס-געביעטן; דאס איז דער אויסדרוק פון פולען צוטרוי מצד די אבשפארענדע צו דער אויסגעפרובטער זיכערקייט פון די פ. ק. א. - וקלאדען.

א בריעף אין רעדאקציע.

חשוב'ער ה' רעדאקטאר.

מיר בעטען אבצודריקען אין אייער ח. צייטונג פאלגענדע אונזער ערקלערונג, פאר וואס מיר דאנקען פאראויס:

אין צוזאמענהאנג מיט'ן טומעל וואס איז לעצטענס אויסגעבראכען ארום די אמעריקאנער געלדער און אין שייכות מיט דער שעדליכע - אקציע געגען אונז וואס ווערט אנגעפיהרט מצד איינציגע האנדווערקער-צעכען פון איין זייט און דורך עטליכע פערזאהן אין דער „פאלקס-צייטונג" פון דער צווייטער זייט — אנ'אקציע, אין וועלכער מען בענוצט זיך מיט שקרים און פערדעכטיגע דראהונגען—ערקלערען מיר פאר דער עפענטליכקייט, דאס אויב די דערמאנטע ה"ה וועלען נישט אבשטעלן זייער נישט געוויינשענע און אומנוצליכע ארבעט, וועלען מיר געצוואונגען זיין צו רעזיגנירען פון דער רעליף-טעטיגקייט און די פעראנטווארטליכקייט פאר די קאנסעקווענצען פון וועלכע עס וועלען ליידען די ראדאמער הילפס - בעדערפטיגע (????) וועט פאלען אויסשליסליך אויף זיי.

דער ראדאמער 15 - ער קאמיטעט פאר פערטיילען די אמעריקאנער געלדער.

קען און תאנצען, — זאל זיך קענען בעגעהן אהן א טעקעז..

דאס זעלבע איז היינט מיט פעדערס. אומעטום וואו מען קומט נאר צווישען מענשען, תאס שמועסען און פלוידערען, טהוט איינער א נעהם-ארויס פון וועסטל-קעשענע א אייביגע פעדער און פערצייכענט זיך עפעס אין נאטיץ-ביכעל אדער אויף א שטיקעל פאפיר; באלד טהוט דאס דאס זעלבע א צווייטער, א דריטער, א פינפטער, א צעהנטער. דער גרעסטער טייל פערזאמעלטע האלטען שוין אין האנד „אייביגע פעדערס" און טינטלען. עס איז א צייט פון „כולנו חכמים, כולנו נבונים", יעדער ראדאמער סתם-מענש קען זיך ניט קיין ריהר טוהן אהן אנ'אייביגע פעדער. ווארום איטליכער ביי אונז איז א שפרודעל, א פאנטאן פון גאלדענע געדאנקען, פון בליציגע מחשבות, וואס עס איז א שאד עס זאל געהן פערלוירען א מינדעסט שפריצעל, נאר עס מוז מאמענטאל פעראייביגט ווערען אויפ'ן פאפיר און ניט אנדערש ווי מיט א גאלדענע פעדער!

שטעהט זיך אזוי אויף ושעיאמסקי גאס א קליין-געוויקסיג מענשעל, אבסערווירט יעדען פערבייגעהער מיט א דורכדרינגלעך אויג, ער דערנעהטערט זיך מיט יראת-הכבוד צום קונה און שלאגט - פאר:

— קויפט א חיעטשנע פעדער. בחצי-חנם, סוועט אייך צונוץ קומען.

שטעה איך אזוי פונדערווייטענס און קוק מיך צו, ווי א בעקער, וואס איז שוואכזיכטיג ביי דראבנע ווערטער, נעמט מיט זיינע צעיורענע טייגיגע פינגער די פעדער אין האנד אריין, באלד פערשטעקט ער זי נעבען לאך און געהט אוועק.

עס קומט צו א בעל - מלאכה מיט מאזאליעשע הענד און באבע - נעגעל, בעטראכט ער די פעדער, ווי א נאהל אדער א שער — בעצאהלט און ווערט ענטרינען.

עס געהט פערביי א סוחר'ל, וואס דרעהט קינציג א שטעקעלע צווישען די פינגער, ביז - אהער תאט ער אודאי געמאכט רעכנונגלעך מיט א קליין בליישטיפטעל, קויפט ער א פעדער. איצטער וועט ער אונטערשרייבען וועקסלען מיט די אייביגע פעדער.

און אט לויפט אנ'אויסגעפראנטעוועטער פאצעטל, וואס טאנצט ביי פשיטיטניעווסקי. ער געהט אויס צו האבען מעהר שכל אין די בעלאקירטע פיס, ווי אין פאמאדירטע קאפ — פון ווייט אן בלאנקט ביי איהם ארויס אנ'אייביגע פעדער.

—אייביגע פעדערס, ווער קויפט, ניכער שוין די לעצטע!

געגענזייטיקע הילפס־טעטיקייט ביי די יודען אויף דער פארשטאדט גליניצע.

דעם פערגאנגענעם זונטאג אין 18־טן אפריל ה. י. איז אויף סלאווצקע גאס 24 פארגעקומען א יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון די מיטגלידער פון די „גמילת־חסד"־קאסע, וועלכע גיעט ארויס אהנפראצענטיגע הלוואות די איינוואהנער פון יענער גאס, ווי אויך פון דער „גליניצע" - פארשטאדט.

שוין פון דער צאהלרייכער בעטייליגונג פון די מיטגלידער אויף דער אלגעמיינער פערזאמלונג קען מען ארויסדרינגען די גרויסע פעראינטערעסירונג און נויטווענדיגקייט פון עגזיסטענץ פון דער דערמאנטער קאסע פאר דער אויבען־אנגעוויזענער געגענד.

נאכ'ן אויסוויילען א פארזיצענדען און בייזיצענדע, גיעט אב א געטרייען בעריכט וועגען דער טעטיגקייט פון דער „גמילת־חסד"־קאסע בכלל און פערלאפענעם יאהר בפרט, פרעזעס אליעזר בערקאוויטש.

די דאזיגע קאסע איז ענטשטאנען א דאנק דער איניציאטיוו פון א קליינער גרופע מתפללים פון בית־המדרש אויף סלאווצקע גאס 24 און אין לעגאליזירט געווארען אין יאהר 1929. אנגעהויבען האט זי איהר טעטיגקייט מיט א גרונדקאפיטאל פון 3445 זל. און אין משך פון די 9 יאהר עגזיסטענץ האט זיך דער דאזיגער קאפיטאל יאהר־יעהרליך פערגרעסערט אהן שום אויסערליכע הילף און אהן שום סובווענץ פון וועלכע־ס'איז געזעלשאפטליכער אינסטיטוציע, דערגרייכענדיג צו א סומע פון 11600 זלאטעס.

אין בעריכט־יאהר האט די קאסע געציילט 90 געגיסטענדע מיטגלידער, וועלכע האבען בעקומען 178 הלוואות אויף א סומע פון 30.830 זל. די גרויס פון די הלוואות זענען געווען פון 50 ביז 300 זל. די מעהרהייט פון די מיטגלידער זענען קליינהענדלער, בעלי־מלאכות, בעלי־עגלות א. אז. וו.

די איינקונפטען בעשטעהען פון מיטגלידער־אבצאהלונגען, פערשידענע נדבות און נדרים פון בית־המדרש, ארום וועלכען עס קאנצענטרירט זיך די „גמילת־חסד"־קאסע. די לעצטע יאהרען האבען זיך די איינקונפטען בעדייטענד פערקלענערט צוליב צוויי טעמים: ערשטענס, זענען די מיטגלידער צוליב דער אלגעמיינער לאגע שטארק פעראָרימט געווארען און צווייטענס, איז די נדרים־הכנסה פונאנדערגעטיילט געווארען אויף 2 חלקים פון יענער צייט אן, זייט עס עגזיסטירט אין דער זעלבער געגענד א תלמוד־תורה.

אבער נישט געקוקט אויף די קלענערע און די לעצטע 4 יאהר הכנסות, איז דאך היי־יאהר — אזוי גום ווי אין די פריהערינע יארען — אויך דא אנ'עודף אין דער הויך פון 724 זל. די דאזיגע גינסטיגע לאגע איז א שטיק אויך צו פערדאנקען די מינימאלע אויסגאבען, וואס די גמילת חסד־קאסע מאכט איבערן יאהר. אלע אדמיניסטראטיווע הוצאות שוין מיט דירה געלד איינגערעכענט בעטרעפען 392 זל. פאר'ן פערלאפענעם בעריכט'ס־יאהר.

דער דאזיגער טעטיגקייטס־בעריכט פון דער פערוואלטונג, ווי אויך דער בעריכט פון דער רעוויזיאנס־קאמיסיע ווערען נאך א קורצע דיסקוסיע איינשטימיג אנגענומען.

פרעזעס בערקאוויטש שטעלט דאן פאר דער אלגעמיינער פערזאמלונג דעם בודזשעט אויפ'ן יאהר 1937/8 וועלכער שטיצט זיך אויף די זעלבע כמעט הכנסות און זעהט פאר די זעלבע אויסגאבען וואס אין פערגאנגענעם יאהר. דער פארגעשטעלטער בודזשעט ווערט איינשטימיג בעשטעטיגט דורך די פערזאמעלטע מיטגלידער.

פאר'ן צוטרעטען צו די וואהלען פון א פערוואלטונג און רעוויזיאנס־קאמיסיע ווערט איינשטימיג בעשלאסען: פון די 1600 זל. פערלעגענע חובות אנולירען דעם טייל, וואס שטאמט פון פערשטארבענע מיטגלידער, וועמענס זשיראנטען לעבען אויך שוין ניט, אדער זענען זעלבסט ניט בכח צו בעצאהלען.

עס ווערען דורכגעפיהרט געהיימע וואהלען, וועלכע גיבען פאלגענדען רעזולטאט: אין דער פערוואלטונג זענען אריין: ה"ה אלעזר בערקאוויטש, אברהם יואל ביאלסקי, ישראל משה ראזענצוויג, שמואל מעלכיאר, יחיאל חיינענשפערג, אברהם זילבערבערג, הירש וועקסלמאן, יחיאל ישעיה רוטמאן און יחיאל ליפשטיין. אלס פערטרעטער — יעקב אסוב און אהרן לענגא. אין דער רעוויזיאנס־קאמיסיע: ה"ה זלמן קראיעווסקי. לייב נארימבערסקי און אליעזר מעלכיאר.

* * *

עד כאן דער אינפארמאטיווער טייל פון דער אלגעמיינער פערזאמלונג פון דער אויבענדערמאנטער גמילת־חסד־קאסע

עס איז אבער ווינשענסווערט, גלויבען מיר, זיך עפעס מטפל צו זיין מיט דעם דאזיגען ענין און באהאנדלען די פראגע אין דער פרעסע, כדי די ברייטע עפענטליכקייט זאל ווערען אין א געוויסער מאס אינפארמירט וועגן דער זעהר נוצליכער און פרוכטבארער טעטיגקייט פון דער דאזיגער קאסע, וועלכע טראגט אנ'אלגעמיינעם כאראקטער, אזוי גוט ווי די גמילת־חסד־קאסע ביי דער קהלה און איז נישט בעשטימט אויסשליסליך פאר א איינצעלנע קלאס אדער שיכט יודען, נאר האט די אויפגאבע ארויסצוהעלפען מיט אנ'הלוואה די אממייסטען נויטבאדארפטיגע פון סלאוואצקי־און „גליניצע" ראיאן.

ווי ס'איז צו זעהן פון אויבען־פארגעשטעלטען בעריכט, קען אבער נישט די פערוואלטונג פון דער גמילת־חסד קאסע, ביי איהר בעסטען גוטען ווילען און געהעריגע פערשטענדניש פאר די נויטען פון ברייטערע קרייזען פון די גליניצער יודישער איינוואוינער און נישט געקוקט דערויף וואס די טעטיגקייט איהרע איז אוועקגעשטעלט אויף א סטאבילען יסוד, — קען זי נישט ענטוויקלען א ברייטערע טעטיגקייט, נאר פשוט צוליב מאנגעל אין געלד.

אויב מ'וועט נעמען אין אכט, אז אין די קנאפע 10 יאהר, וואס די גמילת־חסד־קאסע עגזיסטירט, האט זי אין גאנצען, 1600 זל. פערלעגענע חובות, ד. ה. 10 פראצענט פון פארהאנענעם קאפיטאל, וואס מאכט אויס דורכשניטליך 160 זל. א יאהר, מוז מען קומען צום אויספיהר, אז די לייטונג פון דער קאסע ליגט אין פאסיגע הענד, אז זי ווערט ווי געהעריג פערוואלטעט און, אז מ'קאן צו דער קאסע האבען פולשטענדיגען צוטרוי.

עס וואלט דעריבער ווינשענסווערט געווען, אז די ווארשאווער לייטונג פון „דזשוינט" זאל זיך נעהנטער פעראינטערעסירען מיט דער דאזיגער ראדאמער גמילת חסד־קאסע און אויך זי פערהעלטניסמעסיג אונטערשטיצען

אויב דער „דזשוינט" האלט זיך ביים פרינציפ פון סובסידירען נאר איינע אין א שטאדט, גמילת־חסד־קאסע, איז די דאזיגע שטעלונג אפשר א ריכטיגע אין די קלענערע שטעדלעך. אין אזא שטאט ווי ראדאם, וועלכע ציילט 30000 יודישע נפשות, קען דרייסט און מיט ערפאלג עגזיסטירען נאך איין אלגעמיינע גמילת־חסד־קאסע, בפרט אזעלכע, וועלכע דינט די אינטערעסען פון דער יודישער באפעלקערונג פון א גאנץ בעזונדערער פארשטאדט, וועלכע האט שוין הינטער זיך א 10 יעהריגע טעטיגקייט, האט אנ'אייגענעם גרונט־קאפיטאל, סטאבילע איינקונפטען און וואקסט פון יאהר צו יאהר.

לויט אונזער מיינונג קען דא נישט זיין קיין פראגע פון קאנקורענץ פאר דער גמילת־חסד־קאסע ביי דער יודישער קהלה, ווייל ווי שוין דערמאנט, נעניסט פון דער גמילת־חסד־קאסע אויף סלאוואצקע גאס כמעט א גאנץ אנדערער קרייז מענשען.

עס וואלט דעריבער כדאי געווען, אז די פערוואלטונג פון די קאסע זאל זיך ווענדען צום ווארשאווער „דזשוינט" מיט א געהעריג מאטיווירטען מעמאריאל וועגען דעם בעהאנדעלטען ענין. ווי ס'זאל אבער ניט זיין, קומט למען האמת אויסצודריקען אנערקענונג דער פערוואלטונג פון דער גמילת־חסד־קאסע אויף סלאוואצקע גאס 24 מיט פרעזעס אלעזר בערקאוויטש בראש פאר זייער איבערגעגעבענער, פעראנטווארטליכער ארבייט אויף אייגעם פון די וויכטיגסטע געביטען פון היינטיגען לעבען אין פוילען, פאר זייער שאפען אהן רעש, אהן רעקלאמע און פאמפע א יש מאין מיט אייגענער איניציאטיוו און מיטלען.

מ. ק.

רעכט אויף ארבעט!

מ'איז געוואוינט דעם לאזונג צו הערען, בעת אונזער קאמף, געגען דער אנטיסעמיטישער עקסטערמינאציע - פאליטיק: מיר פאדערען רעכט אויף ארבעט אלס גלייכבערעכטיגטע בירגער, אבער זייער אומפארשטענדלעך איז דער לאזונג: „רעכט אויף ארבעט" פון יודען ביי יודן. דער לאזונג פאר זיך, קלינגט פאראדאקסאל, אבער אין דער פראקטיק איז ער גאנץ נאטירלעך.

פון שטענדיק אן ווערט געפיהרט א שווערען, אדער בעסער געזאגט, א טראגישען קאמף פון די יודישע ארבעטסמענשען אויף רעכט אויף ארבעט ביי יודישע פאבריקען און אפילו הארשטען. די לעצטע פלעגען זיך פערענטפערען מיט פערשידענע תירוצים ווי: יודישע ארבעטער זענען נישט פעהיק אויסצופיהרען אזעלכע שווערע ארבעטן ווי נישט יודישע ארבעטער. דאס לעבען האט עס אבער פולשטענדיק אפגעלייקענט — אומעטום וואו ס'איז נאר יודישע ארבעטער זיך געלונגען אריינצובאקומען אויף וועלכען ס'איז נישט ארבעטס־פלאץ, האבען זיי די שווערסטע ארבעטען אויסגעפיהרט לויט די גרעסטע פאדערונגען. און וואס שייך דער תירוץ, אז יודישע ארבעטער זענען „בונטאווניקעס" איז גענוג צו דערמאנען, אז אין לאדז פיהרען איצט קריסטליכע ארבייטער א שטרייק דערפאר, ווייל דער בעל הבית האט אריינגענומען אין דער פאבריק איין (איינעם) יודישען ארבעטער, און מילא וועגען תירוץ פון שבת לוינט זיך שוין היינט בכלל נישט קיין ווארט צו פארלירען. אבער אויב מיר האבען זיך שטענדיג דערלויבט וועגען דער פראגע איבערצוגיין איבער'ן טאג־ארדנונג, טארען מיר היינט צו־טאג עס נישט טאן, דעסטאמער, גראד איצט מוז די פראגע ארויסגעשטעלט ווערן אויפ'ן סדר־היום פון אונזערע קאמפען אין די היינטיגע שווערע טעג.

ווייל סוף כל סוף מוז דאך נעמען א סוף צו אזא לאגע. דער יודישער ארבעטסמאן טאר דאך נישט געשלאגען ווערען פונם האמער און קאוואדלע. פון איין זייט איז פאר אים פארמאכט יעטוועדער צוטריט צו וועלכע ס'איז רעגירונג'ס, אדער קאמונאלע ארבעטן, אפילו אויסקערן דעם שניי אין א יודישער גאס איז דאך איהם נישט דערלויבט, און פון דער צווייטער זייט איז פאר איהם אויך פערשלאסען די טירען פון דער יודישער פאבריק. צי קאנען זיך די יודישע פאבריקאנטען, דערלויבען אין אזא שווערער צייט וועגען וועלכע ס'איז שווער צו שרייבען... און לייכט צו פארשטיין... נאכמעהר צו באשטערען די לאגע פונ'ם יודישען ארבעטער בלויז דערפאר ווייל ער איז א... יוד!

אבער נישט בלויז דער יודישער פאבריקאנט נאר אפילו די יודישע סוחרים וועלכע וואוינען אין הארץ פון דער יודישער ארעמקייט און מיידען אויס דעם יודישען בעל־מלאכה. אט למשל ביי אונז אין ראדאם מיידט אויס ניט איין יודישער שיך סוחר דעם יודישען שוסטער, ס'איז נישט נויטיק צו פארעפענטליכען קיין נעמען, ווייל פאקטיש מיינען מיר דא קיינעם נישט. נאר מיר ווילען זאגען דאס זעלבע וואס ס'האט געזאגט דער דובנער מגיד: „פאקטיש מיין איך קיינעם נישט, נאר אויב מיינט אימיצער אז איך מיין אים — מיין איך טאקע איהם.

ב. ע.

ראדאמער יוד בעט רחמים ביים פרעזידענט רוזוועלט...

ער שרייבט צו איהם א בריף, אז ער וועט זיך נעמען דאס לעבען, אויב ער וועט ניט בעקומען פון וואשינגטאן קיין שנעלע הילף...

די נויט איז גרויס און ווען מען טרינקט זיך זאגט די וועלט, כאטש מען זיך אן אין א שטרוי.

פארהאן מענטשן. וואס האבען שוין איינגאנצען רעזיגנירט. זיי האבען זיך אונטערגעגעבען דעם גורל און גלויבען שוין נישט מעהר אין א בעסערען מארגען.

דאנעגען זענען פארהאן אזעלכע, וואס ווענדען אן אלע מעגליכע און נישט מעגליכע מיטלען, ווייל זיי גלויבען, אז עס וועט געשעהען מיט זיי עפעס א נס.

צו די דאזיגע געהערט ה' מרדכי פריידענרייך פון ראדאם, וואס וואוינט איצט מיט זיין פאמיליע אין ווארשא אויף בוראקאווסקא 20.

געפונענדיג זיך אין זעהר א שווערע לאגע האט ער אוועקגעשיקט א בריף צום אמעריקאנער פרעזידענט רוזוועלט, או ער זאל איהם העלפען.

אזוי ווי צום אמעריקאנער פרעזידענט דארף מען שרייבען ענגליש און דאס קען נישט ה' פריידענרייך, האט ער געשריבען אויף יודיש און די „פראשעניע" צום פרעזידענט רוזוועלט געשיקט דורך דער פערמיטלונג פון דער נוי-יארקער יודישער צייטונג „פארווערטס" מיט א בקשה איבערצוזעצען די „פראשעניע" אויף ענגליש און עס אבשיקען קיין וואשינגטאן.

דער „פארווערטס" האט אזוי געטהון אבער גלייכצייטיג אויך אבגעדרוקט דעם גאנצען בריף. מיר דרוקען איהם דא איבער ווארט-ביי-ווארט פון „פארווערטס":

צום גרויסען מלוכה-פרעזידענט פון די פעראייניגטע שטאטען אין אמעריקא הערר פראנקלין רוזוועלט!

מרדכי פריידענרייך געבוירען אין ראדאם ד. 20 נאוועמבער 1903 דער זוהן פון יוסף און הינדע בעשטעהט פון א טאטע, מאמע, און פיר קליינע קינדער, בוראקאווסקא נומ. 20 וו. 24.

ב י ט ע

דערמיט ווענדען מיר זיך צו אייך גרויסער הערר פרעזידענט מיט א זעהר דרינגענדער ביטע! א ביטע פון לעבען אדער טויט. — אונזער פאמיליע בעשטעהט פון א טאטע, מאמע. און פיר קליינע קינדערלעך. מיר זענען יודען. איך דער פאטער בין א צוקערניק, די מאמע איז א שניירערין. מיר זענען אהן ארבייט און אהן שום מיטלען צום לעבען מיט אונזערע קליינע קינדערלעך. מיר האבען שוין ניט מעהר קיין כח צו הונגערן און צוצוקוקען ווי אונזערע טייערע ליבע שענע וואוילע קינדערלעך הונגערען. דעריבער האט זיך אונזער אפטימיזם געבראכען. מיר האבן בעשלאסען אויפצוהערען צו לעבען. איידער מיר נעהמען מאכען אנ'ענדע מיט אונזערע זעקס יונגע לעבענס, ווענדען מיר זיך צו אייך געעהרטער ה' פרעזידענט רוזוועלט מיט דער דרינגענדער ביטע. גיעט מיר אנ'ערלויבעניש און א שיפס-קארטע צו פאהרען קיין אמעריקא אין די פעראייניגטע שטאטען, כדי כ'זאל קענען העלפען מיין ליבע פרוי מיט מיינע 4 טייערע קינדערלעך. און איך וועל זיין דער גליקליכסטער מענש אין דעם גליקליכסטען לאנד פון דער וועלט. איך וועל ארבייטען די שווערסטע ארבייט אבי מיין ליבע פרוי מיט מיינע טייערע קינדערלעך זאלען ניט הונגערן. ווייל פון ניט עסען האבען מיר שוין ניט קיין כח צו: געהן אויף די פיס. מיר זענען לעבעדיגע יתומים, מיר האבען ניט קיינעם אויף דער וועלט. דעריבער גיבען מיר איבער דעם גורל פון אינזערע 6 לעבענס אין די איידעלע הענד פון געערטען גרויסען הערר פרעזידענט רוזוועלט.

מיר פערבלייבען מיט וועהטאג, ליידן און טרעהרען, אז אונזער ביטע וועט פאזיטיוו ווי אמשנעלסטען ערפילט ווערען.

מרדכי פריידענרייך, פרוי און קינדערלעך.

ווארשא דעם 11 מערץ 1937.

פ. ס. געערטער רעדאקטאר. מיר בעטען אייך דעם בריף איבערצוזעצען אין ענגליש און דעם אריגינעלן בריף ווי אויך דעם איבערגעזעצטען איבערצושיקען צום געערטען ה' פרעזידענט רוזוועלט קיין וואשינגטאן. מיר דאנקען אייך פאראויס פאר דער גרויסער טובה וואס איהר טוהט אונז.

דער מאן, די פרוי און די 4 קליינע קינדערלעך.

צום בריף איז אויך בייגעלעגט א פאטאגראפיע פון דער גאנצער פאמיליע פריידענרייך. די פאטאגראפיע וואס איז אויך אבגעדריקט אין „פארווערטס", שטעלט פאר ווי מאן און פרוי פריידענרייך און 4 קליינע קינדערלעך שטעהען מיט אויסגעשטרעקטע הענד צום פרעזידענט רוזוועלט און בעטען רחמים ער זאל זיי העלפען.

„געדענקט ווייבער, נעמט נישט אז קיין פרעזענטער פון די מענער

נישט קיין שאקאלאד, נישט קיין ראדיא און אפילו נישט קיין טארט מיט בלומען".

פאלט אריין נעכטען צו אונז אין רעדאקציע א יודענע א פערסאפעטע. א פערשוויצטע מיט א יעלה, מיט א געוואלד:

— טאניע רעדאקטאזשע שרייבט! שרייבט, דערבארימט אייך, איהר וועט ראטעווען יודישע ווייבער. זיי געפונען זיך אין א גרויסע סכנה —

די יודענע בעווייזט נישט ארויסצורעדען, וואס זי וויל און זי טהוט א פאל אוועק אויף א שטיהל, אנכאפענדיק זיך ביים הארץ און שרייט אויס: ס'איז מיר נישט גוט, וואסער, וואסער! —

ווען מ'האט זי אבגעמונטערט און צוריקגעבראכט צום „שוויאדאמאשטש" האט זי גענומען פארטזעצען איר מעשה און דערציילט אזא געשיכטע:

— אין ראדאם האבען לעצטענס א סך מענער געווארפען א אום-חן אויף די ווייבער, וועלכע זיי ווילען פטר'ען מיט א שישקע-פיליוער. אבגעוואהנט מיט די פרויען יאהרען, געהאט קינדער און אצינד איז זיי דאס אלץ נמאס געווארן און ס'האט זיך זיי פערשמעקט אנדערע ווייבער, יונגערע, שענערע, פרישע, וואס וואַרפען צו זיי אייגלעך און ווילען זיי פאנגען אין זייערע נעצען. כ'רוויס פון עטליכע הייזער, וואו די מענער פאבריצירען גט'ען און גרייטען צו מכלומר'שט צוקער-לעקערלעך, כמיין „מתנות" אזעלכע פאר זייערע פר יען, וואו עס ליגען אנגעגרייט די 12 שורות. געוואלד, פארוואס שווייגט מען, וואו איז די וועלט? —

די יודענע לויפט מיט איהר מענה-לשון ווי א לאקאמאטיוו. זי שיט ארויס מעשיות, ווי פון א לעכערדיגען זאק. מאהלט ווי א מיהל און לאזט זיך גארנישט איבערפרענען. ווען זי ווערט שוין גוט מיעד און זי מאכט א פאוזע אויף אבצוכאפען דעם אטעם, נוצען מיר אויס די מינוט און מיר פרעגען איבער:

— אבער ווער, וואס, ווען און וואו, ווער זענען עס די מענער, די פרויען, ווי הייסען זיי, וואו וואהנען זיי?

און די יודענע צעוויינט זיך אין דער ב ר י ט ווי איבער די קינות פון תשעה באב און רעדט ווייטער מיט א קול, ווי מען בעוויינט א טויטען:

— פארוואס ווייסט עטץ נישט, עטץ זענען א רעדאקציע און עטץ זענט מחויב אלץ צו ווייסען. א טייל מענער זענען אין דער פרעמד און די ווייבער אין ראדאם און טייל מענער ווידער זענען אין ראדאם און זייערע ווייבער זענען אין דער פרעמד. און זיי די דאזיגע מענער ווילען דאס טאקע שיקען עקסטרע שליחים מיט די „זיסע" פאקונקעס צו זייערע פרויען און באדיי בעצאהלען פאר זיי באהן-בילעטען און נאך עפעס צו צאהלען פאר שכר-טרחה אויך. איהר ווייסט גארנישט?

און די יודענע קנייפט זיך די באקען און פאטשט זיך אליין איבער'ן מויל:

— כ'קען נישט, כ'טאר נישט אזוי פיעל דערצעהלען. פרעגט מיך נישט אזוי פיעל, נאר מאכט א געוואלד און שרייבט עס אין די גאזעטען אויף דער גאנצער וועלט, די פרויען זאלען לייענען און וויסען, אז מ'וויל זיי אבנארען מיט גט'ען; אז זיי זאלען נישט זיין קיין בהמות, און ס'זאל זיי נישט אבשמעקען קיין ציקערל, א שטיקעל שאקאלאדע, אדער א פאטעפאן, צי א ראדיא, און נאך אזעלכע „טייערע" פרעזענטער פון זייערע מענער. כ'געה יעצט פון א שטוב וואו דאס „געטרייע" מאנעלע שטעלט שוין צונויף אזא „לעגאמינע" פאר זיין ווייבעל, די מגילה אויף פארמעט איז שוין אנגעשריבען, 12 שורות זענען דארט אויסגעשטעלט ווי די בערען, נאר איינצושלינגען אלע ווייבער, אפילו שליחים שטעהען שוין גרייט אוועקצוטראגען דעם גט, וואס איז פערפאקט אין א שמעקעדיגען טארט מיט בלומען פערפיצט פון אויבען. דערבארימט אייך, שאנאוונע רעדאקציע, און שרייבט, למען השם, די ווייבער זאלען זיך נישט צוריהרען צו די פרעזענטער פון זייערע מענער, ווי גוט און זיס זיי אלען נישט זיין, ווייל דערנאך וועלען זיי פיהלען א ביטערען טעם אין מויל. ציהט מיך נישט ביי די צונג, נאר שרייבט, שרייבט, לאזט נישט אוועקקוילענען יודישע פרויען, אויף דערויף זענט עטץ דאך א רעדאקציע. —

די יודענע האט פול געמאכט די שטוב. זי האט קיינעם נישט געלאזט קומען צום ווארט. זי האט אלע איבערגעשריגען. איינער פון די אנוועזענדע אין רעדאקציע האט איהר געוואלט מכבד זיין מיט א שטיקעל שאקאלאד, כדי זי זאל אבשטעלען אויף א ווײלע איהר מאהל-מאשין. אבער דא איז זי אויפגעשפרינגען פון ארט, ווי אנ'אבגעבריהטע:

— וואס, שאקאלאדע! טפו זאל עס ווערען! דאס האט אייך מיין מאן געמוזט אונטערשטעלען מיט א שאקאלאדע גט, האלט אייך איהם — און די יודענע איז ארויס מיט א משונה'דיגען אויסגעשריי:

— יאך בין נישט משוגע, געדענקט, יאך בין נישט באשקע.

און געה זוך דעם נעכטיגען טאג.

דער פאן וואזשני האט „אוואנסירט" פאר זיין „העפליכקייט".

דעם וואזשני פון קרייז-געריכט, פעליקס יאדלאווסקי האבען אלע אינטערעסאנטען גוט געקענט.

גאר בעזונדערס האבען איהם געקענט די יודען פון די קליינע שטעטלעך, וועלכע זענען געקומען אין קרייז-געריכט אויף פראצעסען. יאדלאווסקי אלס „גרויסער" אוהב-ישראל פלעגט ארויסווייזען צו זיי אזוי פיעל „פיינקייט", אז ער האט זיי געשטופט פון ארט צו ארט און נישט איינמאהל בענוצט אויף זייער אדרעס „הערליכע" אויסדרוקען. בכלל איז ער ביי זיך געווען אזוי שטאלץ, ווי ער וואלט געווען דער גרעסטער מענש אין קרייז-געריכט און דעריבער האבען זיך געפונען אזעלכע לצים, וואס האבען איהם א נאמען געגעבן „וויצע-פרעזעס".

יאדלאווסקי האט זיך בעטראכט אלס וואזשנע פיגור אין געריכט אויף אזוי ווייט, אז ער האט עטליכע מאל בעליידיקט זשורנאליסטען, וועלכע האבען זיך געקלאגט פאר'ן פרעזעס פון געריכט.

אזוי ווי עס זענען איינגעפלאסען אויף יאדלעווסקין פערשידענע אנקלאגעס אז ער בעגעהט זיך ניט העפליך מיט מענשן. האט, וואהרשיינליך, דער פרעזעס געוואלט איהם בעשטראפען און ער האט איהם ארעבגעזעצט פון זיין וואזשני-בענקעל אין קרייז-געריכט מיט'ן אויסטויש אויפ'ן זעלבן פאסטען אין שטאדט-געריכט.

די וואזשנעס פון שטאדט-געריכט לאכען איצט אין די פויסטען פון דעם „גרויסען מאן" יאדלאווסקי, וועלבער האט געקריגען אזא אוואנס...

יאדלאווסקי איז איצט ביי זיך צוגעלעגט. ער וועט שוין יעצט אפשר ניט אזוי רודערען און פערשטיין, אז ס'איז בעסער זיך העפליכער אויפצופיהרען.

אר.

ס'איז שוין דריי וואכען נאך פסח און דריי וואכען פאר שבועות און — אויף דער כשר'ער פסח'דיגער קיך האט זיך נאך אלץ נישט אבגעקאכט.

א בריעף אין רעדאקציע.

ג. ה' רעדאקטאר.

איך בעט צו געבען ארט אין אייער וו. צייטונג פאר מיינע פאלגענדע ערקלערונג, אין צוזאמענהאנג מיט'ן נאטיץ „קאנקורענץ-קאמף ארום דער כשר'ער פסח'דיגער קיך פון דער גמינע".

עס איז ניט אמת, דאס דער ה' משה וואודקע האט אויפגעגעבן ביליגע פרייזען. מיין אפערטע איז געווען ביליגער פאר זיינע און דאך איז די קוך איבערגעגעבן געווארען דעם ה' וואודקע.

ס'איז ניט אמת, אז די גמינע (ריכטיגער געזאגט פרעזעס דען) האט זיך אבגעשטעלט וואו ביליגער און אויף זעטיגע מאכלים און דא איז געקומען אין בעטראכט די אפערטע פון ה' וואודקע; דאגעגען אמת איז, אז פאריגעס יאהר אויף פסח האט מיר די דאמאלסדיגע גמינע-פערוואלטונג אין די פערזאנען פון די ה"ה איתמר אדלער און קלמן ריכטמאן, אנפערטרויט צו צושטעלען פאר די יודישע ארעסטאנטען אין דער היגער תפיסה מאכלים איבער די 9 טעג פסח פאר 2.50 זל. דריי מאהלצייטען און וואודקע פאר 2.80 זל. אויך דריי מאהלצייטען פאר די יודישע זעלנער. ווען די ה"ה משה פעלדמאן, געוו. האנדוועקער דאזאר ווי אויך משה בוים, בעאמטער פון גמינע, זענען געקומען יו"ט בעקוקן דאס עסען וואס איך האב צוגעגרייט פאר די יודישע ארעסטאנטען, זענען זיי געווען ענטציקט פון די פרישע, זעטיגע און געשמאקע מאכלים, דערויף קען אויך עדות זאגען די בעשטעטיגונג, וואס איך האב בעקומען פון תפיסה-נאטשעלניק, ווי ס'האט אויסגעזעהען די באשפייזונג וואס איך האב צוגעשטעלט פסח פאר די יודישע ארעסטאנטען. ווען דער פרעזעס ה' דען וואלט ניט געווען אינטערעסירט אין דעם, וואלט ער מיר ניט אנגעטרויט צו צושטעלען אויף ראש השנה און יום כפור מאכלים פאר די זעלבע צוועקען.

עס איז ניט אמת, אז ה' וואודקע איז א גרינגערער מלווה, ד"ה, ער קען לאנג ווארטען; דאגעגען אמת איז, אז ווען פרעזעס דען האט מיך געפרעגט וואסערע באדינגונגען איך לעג פאר, האב איך געענטפערט, אז איך וואַרף זיך אונטער אלע באדינגונגען. והראיה, פאריגעס יאהר נאך פסח האבען מיר די ה"ה אדלער און ריכטמאן געגעבען וועקסלען אויף די גאנצע סומע אויף 4 און טייל אויף 5 מאנאטען און ווען די וועקסלען זענען געווארען צאהלבאר איז שוין דאן די גמינע איבערגעגאנגען צו דער פערוואלטונג פון ה' דען אין דער שפיץ. די גמינע האט מיר דאן געטוישט אויף אנדערע וועקסלען און עס קומט מיר נאך ביים היינטיגען טאג קנאפע 200 זל. אויף וועקסלען, וועלכע זענען נאך ניט צאלבאר. עס איז ניט אמת, אז דער דאזאר ה' שמואל חיים בערקאוויטש איז געווען אין אפאזיציע צו ה' משה וואודקע און גראד מיך געשטיצט; דאגעגען איז אמת, אז ה' בערקאוויטש איז ארויסגעטרעטען געגען דער עוולה וואס ווערט געגען מיר בעגאנגען און געגען די שוועריגקייטען וואס ווערען געגען מיר אנגעווענדעט דורך אבהאלטען מיך א גאנצע וואך, שטעלענדיג מיר אלע טאג אנדערע באדינגונגען. צום סוף איז די קיך איבערגעגעבען געווארען מיין קאנקורענט פאר טייערער, ווי איך האב פארגעלעגט דורכ'ן ה' בערקאוויטש, וועלכער איז געווען דערפאר, אז דער וואס גיט פאר ביליגער, דער ברויך די ליפערונג בעקומען.

ס'איז אויך נישט אמת, אז איך האב צו-ערשט געדראהט, אז איך וועל איבערגעבען דער פראקוראטור; דאגעגען אמת איז, אז ווען די ה"ה בערקאוויטש און יונה גאלדבערג האבען אויפמערקזאם געמאכט דעם ה' דען, אז ס'איז נישט ריכטיג, אז איינעם זאל מען געבען ביידע אינטערנעמונגען און דעם צווייטען גאר נישט, בפרט ווען דער צווייטער וויל בילינער, האט ה' דען זיי פארגעלעגט צו אונטערהאנדלען מיט ה' וואודקע. אז מען זאל מיט מיר אדורכקומען. דערפון האט זיך ה' בערקאוויטש אבגעזאגט. דאן איז אונטערגעקומען דער ה' אברהם אייזענמאן, וועלכער האט מיר פארגעלייגט 200 זל. אז איך זאל צוריקציהען מיין אפערטע. איך האב נישט בעשטאנען, נאר פערלאנגט א העלפט פון דער בעשטעלונג, זאל זיין בלויז פאר די יודישע ארעסטאנטען. סרשט דאן, ווען אויך דאס האט מען מיר נישט געוואלט נאכקומען, האב איך זיך אויסגעדריקט, אז איך וועל עס איבערגעבען דער פראקוראטור. דאך נאך א ישוב-הדעת האב איך דאס נישט געטוהן.

דאס וואס ה' בלומאן דראהט מיך איבערצוגעבען צום געריכט פאר גרונדלאזע בעשולדיגונגען, אויבוואהל איך האב זיי ארויסגעזאגט אין אנ'אויפגערעגטען צושטאנד, וואס דער פרעזעס דען און דער סעקרעטאר בלומאן האבען מיך געבראכט דערצו, דאך, ווען איך וועל מוזען, וועל איך געבען מיינע ערקלערונגען וועגען דעם ענין.

מיט אכטונג

א. חייסמאן.

הויפט-דאקטאר און אינטענדענט פון שפיטאל זענען צייטווייליגע.

אויפפאדערונג צו אלע יאס וואהנען אין שפיטאל צו פערלאזען די דירות.

מיטוואך האט דער שפיטאל-קאמיטעט אבגעהאלטען א זיצונג, אויף וועלכער ס'איז בעהאנדעלט געווארען די פערסאנאל-פראגע. פרעזעס דען האט ערקלערט, אז היות ס'זענען דא הונדערטער אפערטען אויפן פאסטען פון אנ'אינטענדענט און אויך צוליב דער חלוקי - דעות אין דער קאנקורס-קאמיסיע ארום דעם אמט פון א הויפט-דאקטאר, געפינט ער פאר ריכטיג, אז די צוויי פנינים זאלען נישט ערלעדיגט ווערען פאר'ן עפענען דאס שפיטאל, נאר מ'זאל צייטווייליג אויסוועהלען אויף צוויי, דריי מאנאטען א הויפט-דאקטאר און אלס צייטווייליגען אינטענדענט צו דעלעגירען א בעאמטען פון גמינע.

פון די אנוועזענדע האבען זיך ארויסגעזאגט פאר'ן דאזיגען פראיעקט די ה"ה יאנאס רובינשטיין און יונה זילבערבערג. א טייל זענען געווען דערפאר, אז די צוויי פראגען זאלען שוין ווערען ענדגילטיג געלעזט. סוף כל סוף האבען אלע איינגעשטימט צום ה' דען'ס פארשלאג און אויפן ארט איז אויסגעוועהלט געווארען ד"ר קליינבערגער אלס צייטווייליגער הויפט - דאקטאר. וואס שייך די פראגע אינטענדענט, וועלכער פון די גמינע-בעאמטער ס'זאל צייטווייליג זיין אויפ'ן דאזיגען פאסטען, איז נאך נישט בעשלאסט.

אין הסכם מיט'ן סטאטוט פון שפיטאל-ראט האבען עטליכע אנוועזענדע אויסגעדריקט א פערלאנג אויסצוועהלען צוויי דאקטוירים, וועלכע פראקטיקירען נישט אין שפיטאל און איין חשוב'ען בעל-הבית פון שטאדט, וועלכע זאלען זיין פערטרעטען אין זעלבען ראט. ה' דען גיעט דאן צוויי ברירות די דאקטוירים, נעמליך, די גמינע זאל נאמינירען די צוויי דאקטוירים, אדער די דאקטוירים זאלען פארשטעלען קאנדידאטען.

ווי מען הערט, פראפאנירען די דאקטוירים אלס זייערע דעלעגאטען אין שפיטאל-ראט די דאקטוירים פינקעלשטיין און שענדעראוויטש. אין די גמינע-קרייזען איז מען אבער ענטשלאסען צו פאדערען די קאנדידאטור פון ד"ר לעווי. דאס ארט פאר אנ'אנגעזעהענעם בעל-הבית איז רעזערווירט פאר אדוו. שטילער.

די אלע וואס וואהנען אין די געביידעס אויפ'ן הויף פון שפיטאל האבען בעקומען אנ'אויפפאדערונג צו פערלאזען די וואהנונגען אין פערלויף פון א חודש צייט. אין געגענפאל וועט געגען זיי אויסגעפיהרט ווערען עקסמיסיעס.

ווער וועט זיין דער ציוויל-תובע פון די פאמיליעס דען און אייזענבערג.

ווי מיר הערען געוואהר, וועט אין פראצעס געגען שימטשאק'ן, וועלכער האט דער'הרג'עט ציגא דען און פערוואונדעט דעם זקן אייזענבערג — ארויסטרעטען מצד ביידע געליטענע יודישע פאמיליעס דער היגער אדוו. שטילער, וועלכער וועט פאדערען פאר זיי ענטשעדיגונג איבער 10 טויזענד זל.

שימטשיק געפינט זיך אונטער דער אבסערוואציע פון דאקטוירים פסיכיאטערן, וועלכע וועלען פעסטשטעלען, צי ער איז באמת משוגע, אדער ער סימולירט משוגעת. אר.

דער „וואַרשאווער יאריד" אין ראדאם.

קירצליך וועלען מיר האבען אין ראדאם גאר פיינע געסט. עס קומען צו אונז אויף איניגע אויפטריטען די בעליבטע יודישע אקטיארען דזשיגאן און שוהמאכער מיט זייער גאנצען אנסאמבל

די ליבלינגען דזשיגאן און שוהמאכער קומען מיט דעם פרעכטיגען „ווארשאווער יאריד", אויף וועלכען גאנץ ווארשא איז געלאפען חדשים-לאנג, ווי נאך מצה-וואסער.

דזשיגאן מיט שוהמאכער און זייער גלענצענדער אנסאמבל מאכען יעצט א טורנע איבער פוילן און אונזער שטאט ראדאם איז צווישען די ערשטע שטעדט, וואו דער „ווארשאווער יריד" וועט פארשטעלען זיין רייכען און גרויסארטיגען אויסוואל פון די שענסטע טעאטער-מוסטערן.

נייע פערוואלטונג אין האנדווערקער-פערבאנד רווינסקא 1

דעם פאריגען זונטאג איז פארגעקומען אנ'אלגעמיינע פערזאמלונג אין האנדווערקער-פערבאנד אויף רווינסקא 1 ביי דער בעטייליגונג פון 150 אנוועזענדע מיטגלידער.

אלס פארזיצענדער איבער דער צייט פון דער פערזאמלונג איז אויסגעוועהלט געווארען ה' שמואל איידעלבוים ביי דער בייזיץ פון די ח"ת איגנאץ גאלדבערג און גלאנצשפיגעל.

דעם בעריכט פאר דער אבטרעטענדער פערוואלטונג גיעט אב ה' ב. זילבערשטרום. עס ענטוויקעלט זיך א לענגערע דיסקוסיע אין וועלכע עס בעטייליגען זיך עקיבא גימפעל, איידעלבוים, זלאטקעוויטש, דיזענהויז א. אנד.

עס איז אויסגעוועהלט געווארען א נייע פערוואלטונג אין וועלכער ס'זענען אריין די ה"ה: אבא האך, גימפעל, ש. ווינשטאק, ב. זילבערשטרום, יחיאל גאלדבערג. ש. מילגראם, איגנאצי גאלדבערג, לייביש מאנדעלמאן, מ. קאפעל.

אין דער רעוויזיאנס-קאמיסיע ה"ה ש. דיזענהויז, ברוך מאלצמאן, א. ערליכמאן.

אלע נייע פערוואלטונג'ס-מיטגלידער זענען געווארן אויסגעוועהלט איינשטימיג

קאמוניקאט

אויף דער קאנסטיטואירענדער זיצונג פון דער נייער פערוואלטונג איז אלס פרעזעס איינשטימיג אויסגעוועהלט געווארען דער ה' אבא האך, אלס וויצע-פרעזעס ע. גימפעל, סעקרעטאר ב. זילבערשטרום, קאסירער ש. ווינשטאק, און אלס פערוואלטער י. גאלדבערג

עס איז אויך אויסגעוועהלט געווארען א שידס-געריכט פון די ה"ה איגנאץ גאלדבערג, ב. זילבערשטרום, גימפעל, מאנדעלמאן און קאפעל.

ס'איז אויך געשאפען געווארען א קולטור-קאמיסיע פון די ה"ה ב. זילבערשטרום, איגנאץ גאלדבערג, דיזענהויז, ד. מאלצמאן און גימפעל.

KINO APOLLO

ביז זונטאָג איינש.
ערשטער פוילישער פילם אויף א
אונטערנאַציאָנאַלען מאַשטאַב

Dyplomatyczna żona

אין די הויפט-ראָל: יאַדוויגאַ קענדאַ. טשוויקלינסקאַ, זשעליכאָווסקאַ, לאַדאַ האַלאַמאַ, גראָסובנאַ, לעשטשינסקי, זשאַבטשינסקי, זניטש, סים און אנד.

איבערן פראגר. פּאַט-וואָך

שבת 3 אז. און זונטאָג 12 1^{45}
צו בּיליגע פּרייזען
MOSKIEWSKIE NOCE
פון מאָנטאָג
צוויי הערליכע פילמען אין איין פראגראם:
Zielony Sygnał
מיט ערראָל פליז און אַניטאַ לאָויס
אלס צווייטער פילם:
ŁOWCY PRZYGÓD

KINO APOLLO

טהעטיגקייטס - בּעריכט

פון דער געזעלשאַפט.
„גמילת - חסד"
פון סלאָוואַצקע גאס 24

פון 1-טען קוויעטשען 1937 בּיז דעם 1-טען קוויעטשען 1936

בּ י ל א נ ס

א ק ט י ו ו

1)	מזומן אין קאַסע	369.90 זל.
2)	הלוואות סאַלדע	10998.50 „
3)	אינווענטאַר	230.30 „
	צוזאַמען זל.	11598.70

פ א ס י ו ו

1)	גרונד קאַפּיטאַל	3435.– זל.
2)	עודף פאַר'ן יאָהר 1929	1542.50 „
3)	„ „ „ 1930	1364.15 „
4)	„ „ „ 1931	1147 85 „
5)	„ „ „ 1932\3	1273 70 „
6)	„ „ „ 1933\4	734 56 „
7)	„ „ „ 1934\5	654 97 „
8)	„ „ „ 1935\6	707.07 „
9)	„ „ „ 1936\7	741.90 „
	צוזאַמען זל.	11598.70

צוזאַמענשטעל פון די הכנסות און הוצאות פאַר דער בּאַריכט-צייט

א ײ נ ק ו נ פ ט ע ן

1)	מיטגלידס אָבּצאָהל	410.50 זל.
2)	נדבות	168.50 „
3)	פערשידענע הכנסות	555.– „
		1134. – זל.

א ו י ס ג א ב ע ן

1)	אדמיניסטראַטיווע הוצאות	264 — זל.
2)	שרייבּ געצייג, דרוקען	13.30 „
3)	פערשידענע אויסגאַבען	14.80 „
4)	דירה געלד	100.— „
		392.10 זל.
	עודף פון יאָהר 1936\7	741.90 „
		1134.– זל.

Zastępca M. CUKIERMAN Kielce
Warszawska 14.

פון יודישען ספּאָרט.

פערגאַנגענעם שבת איז פאָרגעקומען אויפ'ן ספּאָרט-פּלאַץ פון ר. ק. ס. אין אלטען גאָרטען אַ פוטבּאָל-מעטש וועגען איבּערגעהן אין „בּ" קלאַס צווישען דער אַרבּייטער מאַנשאַפטען „נאַפּשוד" און „גתיאוזדא". דעם מעטש האָט געוואונען „נאַפּשוד" מיט'ן רעזולטאַט 5:0.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

דער וועג צום יודישען בּית - עולם

דעם פאָריגען שבת איז פאָרגעקומען דער פּראָצעס אין קרייז-געריכט מיט קריסטליכע תובע סטאָזשינסקי וועגען דעם וועג צום יודישען בּית-עולם.

די גמינע איז אויפגעפאָדערט געוואָרען פערזענליך צושטעלען זיך צום פּראָצעס. מצד דער גמינע זענען געשטאַנען פּרעזעס דען און אדוו. שטילער און מצד סטאָזשינסקי אַדוו. סטאַנישעווסקי

אויפ'ן פאָרשלאָג פון ריכטער איז געקומען צו א „אוגאָדע", אז סטאָזשינסקי איז מחויב צוגעבּען דער גמינע א וועג, אויף וועלכען עס זאָלען זיך אויסמיידען דריי פיהרען בּריוח און צו דעם נאָך צוויי בּורמעס פון בּיידע זייטען. דערפאַר זאָל ער בּעקומען אמהעבסטענס 3000 זל.

עס וועט אַרויספאָהרען א עקספּערט, א געאָמעטרע און דאָס געריכט, בּכדי אויסצומעסטען און אייעקשטעלען דעם וועג.

עס האַנדעלט זיך דאָ יעצט אַלטען וועג צום בּית-עולם, וועלכער וועט זיין בּרייטער, ווי אמאָהל.

Kino ADRIA
ביז זונטאַג דעם 25 קוויעטשען
Występy na scenie znakomitego duetu śpiewno-muzycznego
SABA ET DE VOGT
na ekranie piękny film muzyczny p. t.
SŁOWIK WIEDNIA
w roli głównej Marta Eggerth - Kiepurowa

Kino ADRIA
שבת דעם 24-טען 1 אין 3 אז.
זונטאג דעם 25-טען 12 אין 2 אז.
פּריהמאָרגען - פילמען
צו בּיליגע פּרייזען
Pięknapolska komedia muzyczna p. t.
Kochaj tylko Mnie
w rolach głównych:
Lidia Wisocka, Witold Zacharewicz
J. Stępowski. M. Znicz, Grossówna

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie 1 mm 1 szp. 40 gr.
w tekście 1 mm 1 szp. 60 gr.
na ostatnie stron. 1 mm 1 szp. 25 gr.
1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אַבּאָנאַמענטס פּרייז: פּאַר א חודש אין פוילען 1 זלאָט
אין פראַנקרייך, בּעלגיען 4 פראַנק
אין אַנדערע לענדער 30 סענט

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 טעל. Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom szwarlikowska 20